

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Η Κρίση στην Ουκρανία και οι Σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας στο
Εμπόριο και την Ενέργεια

Επιμέλεια: Τσιάπα Έλενα
Α.Μ. 1214Μ0104

Επιβλέπων Καθηγητής: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως σκοπό να παρουσιάσει την αλληλεπίδραση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ομοσπονδίας της Ρωσίας. Θα ρίξουμε φως στις συμφωνίες που έχουν συνυπογράψει, στο μεταξύ τους εμπόριο και την ενεργειακή τους αλληλεξάρτηση. Επιπροσθέτως θα δούμε πως όλα αυτά διαμορφώθηκαν μετά από την κρίση στην Ουκρανία το 2014 και την απόσχιση της Κριμαίας και την προσάρτηση αυτής από τη Ρωσία. Δεν θα παραλείψουμε να αναφερθούμε στις κυρώσεις που επέβαλε η ΕΕ στην Ρωσία αλλά και στην απάντηση της τελευταίας με το εμπάργκο στην εισαγωγή βασικών αγαθών από την ΕΕ.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....	2
Εισαγωγή	3
Το ιστορικό υπόβαθρο των σχέσεων ΕΕ και Ρωσίας.....	4
Τα Τεσσερα Κοινά Πεδία (4 common spaces)	6
Μέλος της ΕΕ;	8
Εμπόριο	9
Η Ρωσία στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.....	10
Ενεργειακή Αλληλεξάρτηση Ρωσίας – ΕΕ	12
Η θέση της Ουκρανίας	17
Η κρίση στην Ουκρανία και η απόσχιση της Κριμαίας.....	18
Κυρώσεις κατά της Ρωσίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση	22
Η στάση της ΕΕ για την Ουκρανία.....	23
Το εμπάργκο της Ρωσίας ως αντίβαρο στις κυρώσεις απο την ΕΕ	25
Λίγα δεδομένα ακόμα για τον τομέα της ενέργειας	28
Επίλογος	33
Πηγές- Βιβλιογραφία	34

Εισαγωγή

Ανέκαθεν το διεθνές σύστημα χαρακτηριζόταν από πολυπλοκότητα και εναλλαγές στις πολιτικές και στις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των κρατών, περιοχών και ηπείρων. Όπου κάποτε μια περιοχή μπορούσε να πυροδοτήσει μια ένταση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα μέρη, η ίδια περιοχή σε κάποια άλλη στιγμή θα μπορούσε να αποτελέσει ένα πεδίο οικονομικής συνεργασίας, εμπορικής δραστηριότητας και – γιατί όχι άλλωστε – να εξασφαλίζει τη διεθνή ασφάλεια και την ειρήνη.

Κατά αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την αλληλεπίδραση του ευρωπαϊκού με του πρώην σοβιετικού χώρου. Αυτό που εννοούμε, είναι, ότι άλλοτε η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσική Ομοσπονδία καταφέρνουν από κοινού να βρίσκουν διάυλο επικοινωνίας και να συνεργάζονται, ενώ άλλοτε να τίθονται φραγμοί στις μεταξύ τους σχέσεις και να δημιουργούνται σοβαρές αντιπαραθέσεις και διαμάχες. Αυτές οι διενέξεις έχουν ως συνέπεια μία σειρά από πολυάριθμες επιπτώσεις, πολλές φορές μάλιστα διαιτέρως σοβαρές. Ως φυσικό επακόλουθο λοιπόν είναι να επηρεάζονται αρνητικά οι διπλωματικές, οικονομικές και εμπορικές σχέσεις αλλά και οι σχέσεις με τρίτα κράτη, όπως έχει συμβεί με την περίπτωση της Ουκρανίας, όπως θα διαπιστώσουμε στην συνέχεια.

Αυτή τη στιγμή δεν θα μπορούσαμε να πούμε με σιγουριά ότι οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας είναι άριστες, τουναντίον θα λέγαμε ότι βρίσκονται ένα βήμα λίγο πριν το αδιέξοδο. Όσον αφορά την Ουκρανία, έχουμε να πούμε ότι εδώ και πολύ καιρό έχει σαφέστατα μετατραπεί στο μήλο της Έριδας μεταξύ της Ρωσίας και της Ευρώπης. Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ φαίνεται κατά διαστήματα να επιδιώκουν σφόδρα την ένταξη της πρώην Σοβιετικής, Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας στο δυτικό κόσμο και στους θεσμούς και οργανισμούς που τον απαρτίζουν, όπως είναι η ΕΕ και το ΝΑΤΟ αντίστοιχα, ενώ, από την άλλη μεριά, η Ρωσία φαίνεται να επιθυμεί διακαώς να έχει την άλλοτε σοβιετική-σοσιαλιστική Ουκρανία στην δική της σφαίρα επιρροής και να τη μετατρέψει σε μια χώρα -δορυφόρο, όπως έχει πράξει με άλλες πρώην σοβιετικές χώρες, όπως επί παραδείγματι τη Λευκορωσία.

Η παρούσα εργασία δεν έχει μόνο ως σκοπό να περιγράψει το πώς η κρίση στην Ουκρανία το 2014 επηρέασε τις ευρωρωσικές σχέσεις στο εμπόριο και την ενεργειακή πολιτική και ασφάλεια, αλλά να αναδείξει τη βαθύτερη αντίθεση του δυτικού με του ανατολικού ημισφαιρίου και τη στάση που έχει κρατήσει η κάθε πλευρά ως προς το πώς λειτουργεί και στο πώς ασκεί πολιτική. Κάπως έτσι, μας δίνεται η εντύπωση ότι δεν έχουν ξεπεραστεί μια για πάντα τα ψυχροπολεμικά κατάλοιπα στο διεθνές σύστημα, αλλά τουναντίον, να ανοίγουν ολοένα και περισσότερα μέτωπα.

Για αρχή, καλό είναι να ρίξουμε φως στο πώς έχουν διαμορφωθεί οι σχέσεις ανάμεσα στη Ρωσία και την Ευρωπαϊκή Ένωση τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Ποιο είναι το πολιτικό, διπλωματικό, οικονομικό και νομικό πλαίσιο εκείνο πάνω στο οποίο ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών. Ποια ήταν τα σχέδια σχετικά με το

πώς θα επεκτεινόταν η εν λόγω συνεργασία, τι προετοιμασία έχει γίνει ως τώρα, ποιους τομείς καλύπτει καθώς και για ποιο λόγο έχει παγώσει κάθε διαδικασία εφαρμογής της.

Στη συνέχεια καλό είναι να ρίξουμε λίγο φως στο τι έχει επικρατήσει έως τώρα στο εμπόριο μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ και τι εμπορεύεται η κάθε μία πλευρά από την άλλη. Επίσης θέλουμε να σταθούμε στην είσοδο της Ρωσίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, για ποιο η ΕΕ υποστήριξε την Ρωσία σε αυτό, για ποιο λόγο, και σε τι αποσκοπεί η ΕΕ από την ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ.

Στην πορεία δεν θα μπορούσαμε να μην κάνουμε αναφορά στο μέγεθος και στη σημασία που έχει ενέργεια και για τις δυο πλευρές, καθώς και στην σπουδαιότητα της αλληλεξάρτησης στον τομέα αυτό. Από τι εξαρτάται η μία πλευρά και από τι η άλλη; Πόση συμμετρία υπάρχει στην συγκεκριμένη αλληλεξάρτηση;

Έπειτα θα μιλήσουμε για την πολιτική κρίση που ξέσπασε στην Ουκρανία το 2014 τις προεκτάσεις στις ευρωρωσικές σχέσεις, το ρόλο της ΕΕ, το ρόλο της Ρωσίας, και τις συνέπειες για την ίδια τη χώρα. Κατόπιν θα γίνει λόγος στην απόσχιση της Κριμαίας, τις κυρώσεις τις ΕΕ ως προς τη Ρωσία, και η απάντηση της τελευταίας με την επιβολή εμπάργκο στην εισαγωγή προϊόντων από τα ευρωπαϊκά κράτη.

Τέλος θα γίνει σχολιασμός και υποθέσεις πάνω στο τι μέχρι τώρα έχει συμβεί στο εμπόριο και τον ενεργειακό κλάδο και στο ποιο θα είναι το μέλλον για τις σχέσεις της ΕΕ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Τι έχει επιδιώξει η κάθε πλευρά, τι έχει καταφέρει, τι έχει πάει στραβά στην προσπάθεια διαφοροποίησης της Ευρώπης ως προς την εύρεση εναλλακτικών παροχών φυσικού αερίου, και της Ρωσίας ως προς την εύρεση καινούριων αποδεκτών – πελατών φυσικού αερίου.

Το ιστορικό υπόβαθρο των σχέσεων ΕΕ και Ρωσίας

Οι σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Ρωσική Ομοσπονδία ξεκινούν μόλις λίγα χρόνια μετά την κατάρρευση και τον κατακερματισμό της Σοβιετικής Ένωσης, με την υπογραφή της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (Partnership and Cooperation Agreement - PCA) το 1994. Η συμφωνία αυτή αποτελεί και το νομικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο θεμελιώνονται οι σχέσεις μεταξύ των δυο πλευρών. Από το πρώτο κίβλας άρθρο¹ τίθενται ξεκάθαρα οι στόχοι της συγκεκριμένης συμφωνίας και αφορούν:

- Τον πολιτικό διάλογο και την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ της Ρωσίας και των χωρών που απαρτίζουν την ΕΕ
- Την προώθηση του εμπορίου, των επενδύσεων αλλά και των οικονομικών σχέσεων κατά τα πρότυπα της οικονομίας της αγοράς προκειμένου να ευνοηθεί η σταθερή και διαρκής ανάπτυξη των δύο μερών

¹Άρθρο 1 της PCA [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21997A1128\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:21997A1128(01)&from=EN)

- Την ενίσχυση πολιτικών και οικονομικών ελευθεριών
- Επίσης, η συμφωνία έχει ως στόχο να βοηθήσει τη Ρωσία στην διαδικασία μετάβασης από τον κομμουνισμό στη δημοκρατία καθώς και στην εδραίωση αυτής
- Ένας ακόμη στόχος είναι η Ρωσία να αναπτύξει την οικονομία της και να ολοκληρώσει τη μετάβαση αυτής, στην οικονομία της αγοράς.
- Σκοπός της PCA είναι, να γίνει η βάση συνεργασίας σε οικονομικό, κοινωνικό, χρηματοδοτικό και πολιτιστικό επίπεδο σύμφωνα με τις αρχές του αμοιβαίου συμφέροντος, της αμοιβαίας ευθύνης και της αμοιβαίας υποστήριξης των συμβαλλόμενων μερών.
- Να προωθηθούν δραστηριότητες κοινού συμφέροντος
- Η παραγωγή του πλαισίου εκείνου για σταδιακή προσέγγιση της Ρωσίας και ενός ευρύτερου χώρου συνεργασίας στην Ευρώπη
- Και τελευταίο και σημαντικότερο, η μελλοντική θέσπιση ζώνης ελευθέρων συναλλαγών ανάμεσα στην ΕΕ και τη Ρωσία όχι μόνο για να εξυπηρετήσει το ελεύθερο εμπόριο, αλλά και να διαμορφωθούν οι όροι εκείνοι που θα επιτρέψουν την εγκατάσταση εταιρειών, τις διασυνοριακές συναλλαγές στις υπηρεσίες αλλά και την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων.

Διαβάζοντας τους στόχους της PCA καταλαβαίνει κανείς ότι σύσσωμος ο δυτικός κόσμος, και δη η Ευρώπη, προσδοκούν να αποκομίσουν οφέλη - κυρίως οικονομικά - από τη Ρωσία ενώ παράλληλα επιθυμούν να βοηθήσουν την τελευταία να αποτινάξει το κομμουνιστικό παρελθόν της². Ένα νέο, δημοκρατικοποιημένο, ρωσικό κράτος, έχοντας επιτύχει να πραγματοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις στον οικονομικό, επενδυτικό και κοινωνικό τομέα, αφού έχει επιτύχει την πολιτική και δημοκρατική του μεταμόρφωση θα δημιουργούσε έναν σπουδαίο εταίρο για το Δυτικό κόσμο. Ο φόβος του ψυχρού πολέμου φαινόταν μάλλον να έχει ξεπεραστεί για τα καλά.

Μέσα σε λίγα χρόνια η σημασία που έχει η ΕΕ για την εξωτερική πολιτική της Ρωσίας ξεκίνησε από την διαμόρφωση της οικονομικής σφαίρας, για να μεταπηδήσει σε ένα ενδιαφέρον για μια ευρύτερη αντζέντα. Αν θα έπρεπε να χαρακτηρίσουμε τις σχέσεις Ευρώπης και Ρωσίας, θα τις χωρίζαμε σε τρία χρονικά επίπεδα:³

Το πρώτο καλύπτει τα χρόνια από 1994 μέχρι και το 1999. Σε αυτό το χρονικό διάστημα έχουμε την έναρξη της υπογραφής των από κοινού συμφωνιών και συμβολαίων. Εδώ έχουμε την δημιουργία και υπογραφή της PCA η οποία επικυρώθηκε το 1997 και αποτελεί την πρώτη κωδικοποιημένη και επίσημη αποτύπωση των ευρωρωσικών σχέσεων.

Η δεύτερη χρονική περίοδος ξεκινάει από το 1999 για να καταλήξει στο 2001. Εδώ παρατηρούμε την επέκταση της αντζέντας στις συναντήσεις και τα ενδιαφέροντα της ΕΕ και της Ρωσίας από ζητήματα οικονομικής φύσης σε άλλα ζητήματα, όπως η διεθνής ασφάλεια, τα

² Baranovsky Vladimir, *Russia and Europe the Emerging Security Agenda*, Sipri Oxford University Press, 1997

³ Isakova Irina, *Russian Governance in the twenty-first century*, London, New York, Frank Class, 2005

ανθρώπινα δικαιώματα και ο πολιτισμός. Γενικότερα υπάρχει μία διάθεση στο να αλλάξει και να διευρυνθεί η φύση στις διμερείς σχέσεις.

Το τρίτο χρονικό διάστημα είναι από το 2001 μέχρι και το 2005 όπου εκεί μπαίνουν τα θεμέλια για μια συστηματική θεσμοθέτηση κανόνων και δράσεων των δύο πλευρών. Από τότε ξεκινούν να γίνονται και οι πρώτες σκέψεις για τα Τέσσερα Κοινά Πεδία συνεργασίας που θα δούμε αναλυτικότερα στην συνέχεια.

Αν θα έπρεπε να προσθέσουμε ένα ακόμη χρονικό διάστημα στα παραπάνω τρία, αυτό θα ήταν από το 2006 μέχρι σήμερα όπου οι σχέσεις μεταξύ τις ΕΕ και της Ρωσίας άλλοτε βρίσκονται στο ζενίθ και άλλοτε στο ναδίρ τους. Έπειτα από τις ενεργειακές κρίσεις του 2006 και του 2009, μέχρι και το 2014 είναι σίγουρο ότι σιγά σιγά είχε αρχίσει να επέρχεται μια ψυχρότητα στις διμερείς σχέσεις.

Όσο περνούσαν τα χρόνια, και η Ρωσία σιγά σιγά έμπαινε σε τροχιά ανάκαμψης και ανάπτυξης, τόσο προχωρούσε και η συνεργασία με την Ευρώπη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επιθυμία να επέλθει μια εμβάνθυση στις σχέσεις τους. Αυτή η επιθυμία αποτυπώνεται μέσα από τον σχεδιασμό των τεσσάρων κοινών πεδίων συνεργασίας, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Τα Τέσσερα Κοινά Πεδία (4 common spaces)

Στα πλαίσια της συνόδου κορυφής στην Αγία Πετρούπολη το Μάιο του 2003 και έχοντας ως πλαίσιο την επικυρωμένη από το 1997 PCA, οι δύο εταίροι, θέλησαν να μετουσιώσουν αυτή τη συμφωνία, να την οριοθετήσουν, καθώς και να γίνουν ορισμένοι προσδιορισμοί σε τομείς που θα τίθονταν ως προτεραιότητα και πάνω στους οποίους θα χτιζόταν η επικοινωνία και η συνεργασία. Τα ζητήματα που ενδιέφεραν τις δυο πλευρές και τις έφεραν στο να αλληλοπροσεγγισθούν, ήταν - πρώτα από όλα - οι οικονομία, η αγορά και το εμπόριο, στη συνέχεια θέματα δικαιοσύνης και ασφάλειας, έπειτα η συνεργασία για την εξωτερική ασφάλεια, και τέλος η έρευνα, η παιδεία και ο πολιτισμός.

Η επιθυμία της συνόδου κορυφής του 2003 έρχεται να μετατραπεί σε πράξη από τις δύο πλευρές, δύο χρόνια μετά τη σύνοδο κορυφής στη Μόσχα, το Μάιο του 2005. Η Ρωσία με την ΕΕ υπογράφουν το σχέδιο δράσης των τεσσάρων κοινών πεδίων συνεργασίας. Εκεί συζητήθηκε η αντζέντα και το πώς θα υλοποιηθεί το σχέδιο δράσης. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, στο Λονδίνο, σε νέα σύνοδο κορυφής, δόθηκε το βάρος στην πρακτική εφαρμογή και υλοποίηση των τεσσάρων πεδίων. Όμως καλό είναι να δούμε το κάθε ένα πεδίο ξεχωριστά με τι έχει ως σκοπό να ασχοληθεί:⁴

⁴http://www.enpi-info.eu/library/sites/default/files/attachments/roadmap_economic_en.pdf

Το Πεδίο της Οικονομίας (Common Economic Space)

Εκείνο που τίθεται ως απώτερος σκοπός μέσα από αυτό το πεδίο, είναι να δημιουργηθεί μια κοινή,ολοκληρωμένη και ως επί το πλείστον ανοιχτή αγορά μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Για να γίνει αυτό εφικτό, βασική, όχι μόνο πρόθεση αλλά και προϋπόθεση είναι να αφαιρεθούν ορισμένα εμπόδια στο εμπόριο και τις επενδύσεις.

Με άλλα λόγια,η κατάργηση των φραγμών και των δασμών στο εμπόριο και η διαμόρφωση ενός φορολογικού περιβάλλοντος τέτοιου ώστε να καταστεί γόνιμο και φιλικό για την προσέλκυση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων και η ενίσχυση της ρωσικής ανταγωνιστικότητας.

Κοντολογίς, εκείνα που εννοούνται, είναι οι μεταρρυθμίσεις στην οικονομία της χώρας βάσει των αρχών της μη διάκρισης, της διαφάνειας και της καλής διακυβέρνησης. Οι επιχειρήσεις, η βιομηχανία, ο τραπεζικός τομέας αλλά και ο τομέας των ασφαλίσεων είναι ζητήματα που συμπεριλαμβάνονται στο συγκεκριμένο πεδίο.

Εκτός όμως από τις μεταρρυθμίσεις στο πεδίο αυτό εμπίπτουν και άλλα ζητήματα, όπως πρώτα από όλα η ενέργεια και οτιδήποτε αφορά την αγοραπωλησία, την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών και την εξασφάλιση της σενεργειακής ασφαλείας. Έν συνεχεία, ένα άλλο σημαντικό θέμα είναι η εξερεύνηση του διαστήματος και η έρευνα για αυτό, οι τηλεπικοινωνίες, οι μεταφορές, αλλά και αγροτικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένου και του φλέγοντος ζητήματος της πυρηνικής ασφαλείας.

Ελευθερία, Ασφάλεια και Δικαιοσύνη (Common Space of Freedom, Security and Justice)

Ένα μείζον ζήτημα που εντάσσεται σε αυτό εδώ το πεδίο είναι ο διάλογος και οι διαπραγματεύσεις σχετικά με την έκδοση visa και την ελεύθερη μετακίνηση ατόμων. Η Ρωσία μέχρι πρότινος προσδοκούσε να αποκτήσει την ελευθερία αυτή. Άλλα ζητήματα που αφορούν το πεδίο αυτό, είναι το έγκλημα, το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, η διαφθορά, τα ναρκωτικά, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία του λόγου, του τύπου και της έκφρασης, το human trafficking, οι διασυννοριακές,παράνομες δραστηριότητες, η μετανάστευση, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, (αν και το συγκεκριμένο ζήτημα απασχολεί και το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας), η προστασία των εγγράφων καθώς και ο από κοινού έλεγχος για την αποφυγή πλαστογραφίας και πλαστοπροσωπίας, αλλά και της κλοπής ταυτότητας, τη βελτίωση και την εξέλιξη του δικαστικού κλάδου, καθώς και πλήθος άλλων νομικών και δικαστικών ζητημάτων μεταξύ της Ρωσίας και των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε κάθε περίπτωση, εκείνο που έχει σημασία να τονισθεί είναι ότι ο συγχρονισμός και η συνεργασία σε αυτά τα ζητήματα τίθεται ως ο υπέρτατος στόχος.

Εξωτερική Ασφάλεια (Common Space of External Security)

Αυτό το πεδίο αφορά κυρίως τη σταση της ΕΕ και της Ρωσίας απέναντι στο διεθνές σύστημα. Οι δύο πλευρές οφείλουν να συμμορφώνονται και να ακολουθούν τις διαδικασίες των

διεθνών θεσμών και οργανισμών, να τηρούν τις διεθνείς συμφωνίες που υπογράφουν και να έχουν έναν ενεργό ρόλο στο διεθνές γίγνεσθαι.

Επιπλέον, μέσα στις προσδοκίες αυτού του πεδίου, συμπεριλαμβάνονται θέματα όπως η καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας, ο περιορισμός και η αποφυγή της περαιτέρω διάδοσης των πυρηνικών όπλων, όπως και των όπλων μαζικής καταστροφής, τη συνεργασία για τη διαχείριση και επίλυση κρίσεων, αλλά και στη συνεργασία για την προστασία των πολιτών.

Το συγκεκριμένο πεδίο θα λεγαμε πως είναι και το πιο εύθραυστο και πιο δύσκολο στο να εφαρμοσθεί μιας και εκτός από τη στάση της Ρωσίας απέναντι στην Ουκρανία με αποκορύφωμα την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανική επικράτεια, η Ρωσία έχει αρκετούς «ανοιχτούς λογαριασμούς» στο ενεργητικό της, με χώρες κυρίως της περιοχής του Καυκάσου, μιας και διατηρεί εδώ και χρόνια εδαφικές και όχι μόνο διαμάχες σχετικά με τις περιοχές της Νότιας Οσετίας, της Αμπκχαζίας, αλλά και εκείνη του Ναβόρνο- Καραμπάκ. Η απόσχιση της Κριμαίας αποτελεί ένα ιδιαίτερα πλήγμα για τις ευρω - ρωσικές διεθνείς σχέσεις και ένα ακόμα βαρύτερο πλήγμα για το τρίτο πεδίο συνεργασίας.

Έρευνα, Εκπαίδευση και Πολιτισμική Διάσταση (Common Space of Research and Education Including Cultural Aspects)

Αυτό το πεδίο έχει ως θεματικό αντικείμενο την συνεργασία των δύο πλευρών σε πολιτισμικό επίπεδο. Στόχος αυτού είναι να δημιουργηθεί μια από κοινού πολιτισμική και πολιτιστική κληρονομιά, να διεξάγονται από κοινού επιστημονικές έρευνες, να ανταλλάσσονται γνώσεις και πληροφορίες, να γνωρίσει η μία πλευρά την πλούσια κουλτούρα της άλλης και το αντίστροφο. Η συνεργασία, οι κοινές αξίες, η καινοτομία, η εκπαιδευτική, τεχνολογική, πολιτισμική και πολιτιστική εξέλιξη έχει ως στόχο την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα. Άλλωστε η δίψα για γνώση και ο πολιτισμός φέρνει τις κοινωνίες πιο κοντά μεταξύ τους.

Μιας και οι δυο πλευρές βρίσκονται ακόμη στη σκιά της Ουκρανικής διαμάχης, αν και για την ώρα φαίνεται να επικρατεί μια σχετική ανακωχή στην περιοχή της Κριμαίας, οι σχέσεις ΕΕ - Ρωσίας είναι αρκετά ψυχρές. Πλέον η συζήτηση για την νέα συμφωνία των τεσσάρων κοινών πεδίων συνεργασίας που είχε κάποτε τεθεί ως προτεραιότητα, έχει παγώσει για τα καλά.

Μέλος της ΕΕ;

Κοιτώντας τόσο την PCA της δεκαετίας του 1990, όσο και τις συνόδους κορυφής κυρίως από το 2000 και έπειτα, εύλογα θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί για το αν υπάρχει κάποια προοπτική ή έστω κάποια πιθανότητα για την Ρωσική Ομοσπονδία να γινόταν ένα πλήρες κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν και κατά το πρόσφατο παρελθόν υπήρξαν υποστηρικτές αυτής της ιδέας, μεταξύ των οποίων και ο πρώην πρωθυπουργός της Ιταλίας Σίλβιο Μπερλουσκόνι, κάτι τέτοιο θα συντελούσε στην πλήρη αφομοίωση και ενσωμάτωση της Ρωσίας στο δυτικό κόσμο. Ωστόσο, ακόμα και αν δεν είχαν λάβει χώρα τα γεγονότα στην

Κριμαία το 2014, τόσο η ΕΕ όσο και η Ρωσία κάθε άλλο παρά την ένταξη της τελευταίας στην πρώτη επιθυμούσαν. Παρά την ενθάρρυνση της ΕΕ να ενταχθεί η Ρωσία στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, το να γίνει η Ρωσία πλήρες μέλος, θα λέγαμε ότι μάλλον αποτελεί σενάριο επιστημονικής φαντασίας. Ένα ακόμα μεγάλο αγκάθι ως προς τη σκέψη της ένταξης, αποτελεί η καχύποπτη στάση και η μομφή που έχει εκφραστεί ανοιχτά από τον Πρόεδρο της Ρωσίας, Βλαντιμίρ Πούτιν απέναντι στο ΝΑΤΟ. Ο πρώην Γερμανός καγκελάριος Γκέρχαρντ Σρέντερ είχε μάλιστα δηλώσει πως η Ρωσία θα έπρεπε πρώτα να βρει τη θέση της στο ΝΑΤΟ και έπειτα στην ΕΕ.

Αν δε, λάβουμε σοβαρά υπόψη μας τα γεγονότα στην Ουκρανία το 2006, το 2009 και το 2014, αντιλαμβανόμαστε πως όχι μόνο η Ρωσία δεν επιθυμεί να ενταχθεί στην ΕΕ, αλλά είναι εχθρική ως προς αυτή την ιδέα όχι μόνο για τον εαυτό της αλλά και για την Ουκρανία γεγονός που είχε εξοργίσει την πλειοψηφία του λαού της με αποτέλεσμα να τον οδηγήσει προς τον ξεσηκωμό.

Εμπόριο

Ο τομέας του εμπορίου ίσως μάλλον αποτελεί το πιο επιτυχημένο κομμάτι στην Ευρω-ρωσική συνεργασία. Σε αυτό καθοριστικό ρόλο έχει διαδραματίσει το γεγονός ότι ολόκληρη η Ευρώπη, από ενεργειακής άποψης, είναι μια ήπειρος ως επί το πλείστον καταναλώτρια, ενώ η Ρωσία παραγωγός. Ωστόσο αυτή η σχέση δεν ήταν πάντα τόσο τέλεια μιας και η Ρωσία κατα καιρούς χρησιμοποιεί το ενεργειακό της πλεονέκτημα ως μέσο άσκησης πίεσης σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο. Έτσι η ΕΕ εδώ και αρκετό καιρό προσπαθεί να εμπλουτίσει το ενεργειακό της μείγμα, ψάχνοντας για εναλλακτικούς προμηθευτές φυσικού αερίου. Θα ήταν πρώτα όμως φρόνιμο να ρίξουμε μια ματιά στα όσα έχουν ισχύσει έως τώρα ως προς το εμπόριο, πρωτού εξετάσουμε την μετέπειτα κατάσταση μετά την ουκρανική κρίση και το ρωσικό εμπάργκο.

Παρά τις απόπειρες της ΕΕ αφενός να βρει εναλλακτικούς παρόχους από τους οποίους θα εισάγει πετρέλαιο και φυσικό αέριο, αλλά και τις προθέσεις της Ρωσίας να «στραφεί ανατολικά» ως προς τις εξαγωγές της αφετέρου, η αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο εταίρων δύσκολα δύναται να εξαλειφθεί.

Για τη Ρωσία, η ΕΕ είναι ο πρώτος εμπορικός της εταίρος, ενώ για την ΕΕ η Ρωσία είναι ο τρίτος. Το ευρωρωσικό εμπόριο έφτασε στο ζενίθ του μέχρι τα μισά του 2008 αλλά η οικονομική κρίση που ξέσπασε, οδήγησε τη Ρωσία να αποφασίσει την υιοθέτηση μονομερών ενεργειών προκειμένου να προστατέψει την εγχώρια οικονομία της, γεγονός που είχε αρνητικό αντίκτυπο στο μέχρι τότε εμπόριο των δύο πλευρών. Τη διετία όμως από το 2010 μέχρι το 2012, το εμπόριο ακολούθησε και πάλι μια αξιοσημείωτη αυξητική τάση.

Τι εμπορεύονται όμως μεταξύ τους οι δύο εταίροι; Η ΕΕ εξάγει ως επί το πλείστον στη Ρωσία μηχανήματα, εξοπλισμό μεταφορών, αυτοκίνητα και εξαρτήματα αυτών, τρακτέρ, χημικά, φαρμακευτικά και αγροτικά προϊόντα. Η Ρωσία εξάγει στην ΕΕ κατά κύριο λόγο πρώτες

ύλες, αργό και διυλισμένο πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Τέλος να πούμε ότι μέχρι πρότινος η ΕΕ έχει αποτελέσει ένα σημαντικό επενδυτή στη Ρωσία. Πάνω από το 75% των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων που γίνονται στη Ρωσία, προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τις εισαγωγές και τις εξαγωγές από και προς την ΕΕ και την Ρωσία αντίστοιχα όπως και το εμπορικό ισοζύγιο ΕΕ και Ρωσίας για το 2014. Όπως διαπιστώνουμε από τις τιμές που απεικονίζονται, το ισοζύγιο είναι ελλειμματικό, ενώ ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης έχει αρνητικό πρόσημο.

European Union, Trade with Russia

Key Figures

Indicator	Unit	Period	Imports	Exports	Total trade	Balance
Last year	Mio euros	2014	181,269	103,315	284,583	-77,954
Rank as EU partner		2014	3	4	3	
Share in EU trade	%	2014	10.8	6.1	8.4	
Annual growth rate	%	2013 - 2014	-12.4	-13.5		
Annual average growth rate	%	2010 - 2014	2.8	4.6		

Πηγή: European Commission

Ο λόγος που οι τιμές είναι φθίνουσες, έχει να κάνει με την επιβολή του εμπάργκο από την πλευρά της Ρωσίας ως απάντηση στις κυρώσεις τις ΕΕ για την απόσχιση της Κριμαίας. Τα μέτρα, τις αιτίες και τις συνέπειες των κυρώσεων και του εμπάργκο θα τα δούμε αναλυτικά σε ξεχωριστό κεφάλαιο στη συνέχεια.

Η Ρωσία στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου

Αν θα επρεπε να βάλουμε ένα υπότιτλο σε αυτό το κεφάλαιο, αυτός θα ήταν το εξής ερώτημα: *τι συνεπάγεται η είσοδος της Ρωσίας στον ΠΟΕ για τις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση;* Εδώ ερχόμαστε να πούμε ότι η τελευταία υπήρξε από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές της πρώτης. Για ποιο λόγο όμως συνέβη αυτό;

Το 2012 η Ρωσία, έπειτα από 18 χρόνια διαπραγματεύσεων, γίνεται πλήρες μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν εκείνη που καλώς όρισε περισσότερο από τον καθένα την είσοδο του ρωσικού κράτους στον οργανισμό. Ήταν εκείνη που συνεργάστηκε με τη Ρωσία κατά τα προηγούμενα χρόνια καταθέτοντας έμπρακτα την

υποστήριξή της στον ΠΟΕ⁵. Οπότε το πρώτο ερώτημα που εγείρεται εδώ είναι απλό: για ποιον λόγο το έκανε αυτό;

Η αποδοχή της Ρωσίας από τον ΠΟΕ, συνιστά γεγονός υψίστης σημασίας μιας και δημιουργεί μια πληθώρα προσδοκιών για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Από τη στιγμή που οι δύο πλευρές έχουν συνάψει εδώ και πολλά χρόνια σημαντικές εμπορικές σχέσεις, και οι δύο οφείλουν να λειτουργούν και να συμμορφώνονται εξίσου κατά τα πρότυπα και τις επιταγές που τίθενται από τον διεθνή οργανισμό. Εκτός του ότι θα έχουν το βήμα να εκφράζονται πλέον σε ένα διεθνές και όχι μόνο σε ένα διμερές επίπεδο, θα έχουν την ευκαιρία να προχωρήσουν μερικά βήματα πιο κοντά στη σύναψη της Ευρωρωσικής συμφωνίας και την εφαρμογή των τεσσάρων πεδίων συνεργασίας και όλα αυτά με τη συμβουλή και συμβολή των χωρών που απαρτίζουν τον ΠΟΕ. Από τη στιγμή που δυο συμβαλλόμενα μέρη καλούνται να υπακούουν στους ίδιους κανόνες δημιουργείται ένα ευνοϊκότερο και σαφώς πιο ασφαλές και πειθαρχημένο κλίμα συνεργασίας.⁶

Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, η ΕΕ επωφελείται από το γεγονός ότι η Ρωσία ως μέλος πια του ΠΟΕ, έχει δεσμευτεί να μειώσει τους δασμούς στις εισαγωγές της, να περιορίσει τους φόρους στις εξαγωγές της, ενώ παράλληλα να παραχωρήσει μεγαλύτερη πρόσβαση στην αγορά της για τις ευρωπαϊκές παροχές υπηρεσιών. Άλλες σημαντικές ρυθμίσεις που πρέπει να κάνει η Ρωσία αφορούν στις τελωνειακές διαδικασίες, την υγεία και την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων.

Οι ευρωπαϊκές προσδοκίες λοιπόν με την Ρωσία ως μέλος του ΠΟΕ συνοψίζονται στις εξής:

- A) μείωση των επιπέδων των τιμών στους εισαγωγικούς δασμούς,
- B) βελτίωση για τις ευρωπαϊκές υπηρεσίες ως προς την πρόσβαση στην ρωσική αγορά,
- Γ) διευκόλυνση των επενδύσεων μέσω ενός προβλεπόμενου κοινού νομοθετικού πλαισίου.

Τα οφέλη για την ίδια τη Ρωσία αφορούν στο ότι θα καταστήσουν την αγορά της ως μια πιο ελκυστική περιοχή για επενδύσεις, ενώ παράλληλα η εφαρμογή των δεσμευσεών της απέναντι στον ΠΟΕ θα βοηθήσει στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκότερου κλίματος για τη ρωσική επιχειρηματικότητα ενώ τέλος θα ενισχυθεί ο ανταγωνισμός της. Τα οφέλη για την καθημερινότητα των Ρώσων πολιτών - καταναλωτών είναι, ότι εξαιτίας των κανόνων, των ρυθμιστικών πλαισίων και του ανταγωνισμού, θα απολαμβάνουν φθηνότερα και ποιοτικότερα προϊόντα.

Ωστόσο, η Ρωσία κατόπιν της εισόδου της στον οργανισμό, αντί να επιδοθεί στην απλευθέρωση του εμπορίου, προχώρησε στην εφαρμογή νέων προστατευτικών μέτρων. Ένα τέτοιο παράδειγμα, αναφέρει η ΕΕ, είναι ο φόρος στα εισαγόμενα οχήματα ενώ ένα άλλο αφορά

⁵ European Commission, "Trade, Countries and Regions, Russia "

<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>

⁶ European Commission, "EU welcomes Russia's WTO accession after 18 years of negotiations,"

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=827>

τους δασμούς σε κτηνοτροφικά και γαλακτοκομικά προϊόντα. Φαίνεται πως εν έτει 2012, παρόλο που το εμπόριο μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης έφτασε στο ζενίθ του, η Ρωσία εξακολουθούσε να διατηρεί σοβαρές επιφυλάξεις απέναντι στην περαιτέρω απελευθέρωση του εμπορίου της.

Αυτές οι ενέργειες σηματοδοτούν την αρχή μιας ευρείας αμφισβήτησης, όχι μόνο ως προς τους κανόνες και τα πλαίσια που τίθενται από τους οργανισμούς, αλλά ίσως και μία γενικότερη αμφισβήτηση στον τρόπο λειτουργίας και ανάπτυξης της ΕΕ όσον αφορά σε πρώτη φάση την οικονομική και εμπορική της δραστηριότητα. Η ρωσική αμφισβήτηση όμως ως προς την Ευρώπη και τη Δύση γενικότερα πρόκειται να ενισχυθεί ολοένα και περισσότερο μέσα σε λίγα μόλις χρόνια που ακολουθούν. Η κορύφωση αυτής της αμφισβήτησης είναι το 2014 ένα έτος ορόσημο όχι μόνο για την τύχη του Ουκρανικού λαού αλλά και για την πορεία των διπλωματικών σχέσεων της Ρωσίας με την Ευρώπη και την Αμερική.

Παρόλα αυτά, η είσοδος και η συμμετοχή της Ρωσίας στον ΠΟΕ δεν παύει να αποτελεί μια σημαντική αναγνώριση για τις ευρω - ρωσικές σχέσεις. Πέρα από τις ευρωπαϊκές βλέψεις για τη βελτίωση του εμπορίου, τη δημιουργία ζώνης ελευθέρου εμπορίου. Επιπλέον δημιουργείται η ευκαιρία για μια διάχυση των ευρωπαϊκών αγαθών στη ρωσική αγορά. Η Ρωσία μέχρι πρότινος αποτελούσε ένα πρόσφορο έδαφος για επενδύσεις. Η Isakova κάνει λόγο για οικονομική φιλελευθεροποίηση της Ρωσίας. Η φιλελευθεροποίηση αυτή στηρίζεται πάνω σε τέσσερις ελευθερίες. Η πρώτη είναι η διασυνοριακή μετακίνηση των αγαθών, η δεύτερη των υπηρεσιών, η τρίτη των κεφαλαίων και η τέταρτη του εργατικού δυναμικού.⁷ Παρά τις δυσκολίες και τις αντιξοότητες που έχουν δημιουργεί στο ευρω - ρωσικό εμπόριο, όλο αυτό το ευχολόγιο της ΕΕ γύρω από την ρωσική φιλελευθεροποίηση, ελπίζουμε στο μέλλον να γίνει πραγματικότητα.

Ενεργειακή Αλληλεξάρτηση Ρωσίας – ΕΕ

Η ΕΕ ως επί το πλείστον, είναι μια περιοχή η οποία κατά παράδοση συγκροτεί έναν καταναλωτή ενέργειας και όχι έναν παραγωγό. Για να μπορέσουν τα ευρωπαϊκά κράτη να στηρίξουν την παραγωγή των αγαθών τους, αλλά και για να ζεστάνουν τα νοικοκυριά τους χρειάζονται ενέργεια. Από τη στιγμή που δεν υπάρχουν σημαντικά, αξιοποιήσιμα και άμεσα εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου εντός των κρατών – μελών της ΕΕ, (προφανώς και τα κοιτάσματα που έχουν βρεθεί στην Κύπρο δεν επαρκούν να καλύψουν τις ανάγκες μιας ολόκληρης σχεδόν ηπείρου, ενώ η Ελλάδα απέχει έτη φωτός από την αξιοποίηση των όποιων φυσικών πόρων τυγχάνει να διαθέτει) η Ευρώπη θα αναγκάζεται όχι μόνο να εισάγει αλλά και να μάθει να διαχειρίζεται την ενέργεια που λαμβάνει ώστε να μη τη σπαταλά.

⁷ Isakova Irina, *Russian Governance in the twenty-first century*, Frank Class, London, New York, 2005

Η ΕΕ έχει ανάγκη το φυσικό αέριο, μιας και αυτό συνιστά μια από τις λιγότερο ρυπογόνες και πιο καθαρές πηγές ενέργειας συγκριτικά με το πετρέλαιο, αλλά και περισσότερο ασφαλή σε σχέση με την πυρηνική ενέργεια. (Μην ξεχνάμε ότι πολλές ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Ισπανία, το Βέλγιο, η Ολλανδία και η Σουηδία έκλεισαν τα πυρηνικά εργοστάσια που είχαν στη διάθεσή τους). Επαναλαμβάνουμε όμως ότι η σωστή διαχείριση και η διαφύλαξη του φυσικού αερίου, αποτελεί ένα σύνθετο ζήτημα που έχει απασχολήσει αρκετά τα κράτη – μέλη, ενώ πέρα από την προσπάθεια ανίχνευσης τρόπων και χώρων διαφύλαξης, βασικό μέλημα είναι η θέσπιση και εφαρμογή μιας κοινής ενεργειακής νομοθεσίας στην Ευρώπη. Με μία λέξη συνεννόηση.

Ο κυριότερος πάροχος φυσικού αερίου στην ΕΕ είναι η Ρωσία. Είτε μέσω υγροποιημένου φυσικού αερίου που μεταφέρεται μέσω πλοίων όπου και επαναεριοποιείται σε τερματικά σε βόρειες χώρες της ΕΕ, είτε μέσω απευθείας διακρατικών αγωγών. Υπάρχει μεγάλη αλληλεξάρτηση μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας όσον αφορά το εμπόριο φυσικού αερίου μιας και από τη μία πλευρά η ΕΕ συνιστά τον σημαντικότερο και κυριότερο πελάτη της Ρωσίας, ενώ από την άλλη η ΕΕ έχει ανάγκη το αέριο το οποίο εισάγει από έναν από τους μεγαλύτερους παραγωγούς φυσικού αερίου στον κόσμο.

Από το 57% του εξωτερικού εμπορίου της Ρωσίας με την ηπειρωτική Ευρώπη, το 25% αφορά το εμπόριο φυσικού αερίου προς τα ευρωπαϊκά κράτη, ενώ το 15% από την συνολική παραγωγή του ρωσικού πετρελαίου προορίζεται για την ΕΕ. Μάλιστα μέχρι και τα μισά τουλάχιστον της δεκαετίας του 2005, υπήρχαν σχέδια να διπλασιαζόταν η παροχή του φυσικού αερίου από το 25% στο 50% μέχρι το 2020.⁸ Τον Ιανουάριο του 2006, και, κατόπιν του ξεσπάσματος της πρώτης ενεργειακής κρίσης μεταξύ της Ρωσίας με την Ουκρανία, αντί οι δύο πλευρές να έρθουν πιο κοντά στην υλοποίηση του αρχικού πλάνου, να απομακρύνονται ολοένα και περισσότερο από αυτό. Η όποια εμπιστοσύνη είχε μέχρι τότε οικοδομηθεί ανάμεσα στα δύο μέρη, άρχισε να ξεθωριάζει.

Στον παρακάτω πίνακα έχουμε την εικονική αποτύπωση των χωρών που προμηθεύουν με καύσιμα την ΕΕ σε βάθος μίας δεκαετίας, από το 2002 μέχρι το 2012. Όπως διαπιστώνουμε, η Ρωσία, σύμφωνα με τη Eurostat αποτελεί το βασικότερο και κυρίαρχο προμηθευτή καυσίμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁸ Isakova Irina, *Russian Governance in the twenty-first century*, Frank Class, London, New York, 2005

Solid fuels											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Russia	13.1	13.3	18.2	23.7	24.8	24.8	26.1	30.0	26.9	26.2	25.9
Colombia	12.1	11.8	12.1	11.7	11.5	12.7	12.3	17.4	19.9	23.6	23.7
United States	8.1	6.7	7.3	7.6	7.8	9.1	14.0	13.5	16.8	17.8	23.0
Australia	16.1	16.1	14.6	13.1	11.9	13.0	11.7	7.5	10.5	8.7	7.4
South Africa	30.1	29.9	25.4	25.0	23.2	20.1	16.5	15.8	9.6	7.7	6.3
Indonesia	6.6	7.0	6.7	7.2	9.3	7.8	7.3	7.0	5.5	5.0	4.6
Canada	3.1	2.7	2.4	3.2	2.7	3.0	2.6	1.4	2.0	2.2	1.7
Ukraine	2.3	2.0	2.3	2.2	1.6	1.8	2.3	1.7	1.9	2.3	1.4
Venezuela	1.8	2.6	1.1	1.0	0.8	1.0	1.0	0.7	0.4	0.5	0.5
Others	6.7	7.9	10.1	5.2	6.3	6.7	6.2	5.0	6.4	6.0	5.5
Crude oil											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Russia	29.5	31.2	32.5	32.9	33.8	33.7	31.8	33.5	34.7	34.8	33.7
Norway	19.3	19.1	18.7	16.8	15.4	14.9	15.0	15.1	13.7	12.5	11.1
Saudi Arabia	10.1	11.2	11.3	10.5	9.0	7.2	6.8	5.7	5.9	8.0	8.8
Nigeria	3.5	4.2	2.6	3.2	3.6	2.7	4.0	4.5	4.1	6.1	8.2
Libya	7.4	8.4	8.8	8.7	9.1	9.7	9.9	8.9	10.1	2.8	8.2
Kazakhstan	2.4	2.7	3.3	4.4	4.6	4.6	4.8	5.3	5.5	5.7	5.1
Iraq	3.0	1.5	2.2	2.1	2.9	3.4	3.3	3.8	3.2	3.6	4.1
Azerbaijan	1.0	1.0	0.9	1.3	2.2	3.0	3.2	4.0	4.4	4.9	3.9
Algeria	2.7	3.0	3.3	3.5	2.5	1.9	2.5	1.6	1.2	2.6	2.9
Others	21.1	17.7	16.4	16.5	16.8	18.9	18.7	17.6	17.1	19.1	14.0
Natural gas											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Russia	45.2	44.1	43.6	40.7	39.3	38.7	37.6	33.0	29.5	31.6	32.0
Norway	26.1	25.5	24.3	23.8	25.9	28.1	28.4	29.4	27.5	27.4	31.3
Algeria	21.1	19.8	18.0	17.6	16.3	15.3	14.7	14.2	14.0	13.0	13.5
Qatar	0.9	0.7	1.4	1.5	1.8	2.2	2.3	5.5	9.7	11.0	8.4
Nigeria	2.2	3.1	3.6	3.4	4.3	4.6	4.0	2.4	4.1	4.3	3.6
Libya	0.3	0.3	0.4	1.6	2.5	3.0	2.9	2.9	2.7	0.7	1.9
Trinidad and Tobago	0.2	0.0	0.0	0.2	1.2	0.8	1.7	2.2	1.4	1.0	0.9
Peru	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.8
Egypt	0.0	0.0	0.0	1.6	2.5	1.7	1.7	2.1	1.3	1.2	0.6
Others	4.1	6.5	8.6	9.5	6.3	5.5	6.6	8.2	9.7	9.8	7.1

Source: Eurostat (online data codes: nrg_122a, nrg_123a and nrg_124a)

Ένα επιπλέον στοιχείο που παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα, είναι ότι ενώ μέχρι το έτος 2006 έχουμε αύξηση των εισαγωγών από τη Ρωσία, (το 2006 αποτελεί και μία χρονιά όπου οι εισαγωγές έφτασαν στις υψηλότερες τιμές), συνέβη και η πρώτη ενεργειακή κρίση που χτύπησε την Ευρώπη και ήταν αποτέλεσμα μιας σοβαρής διένεξης μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας. Από το 2006 και μετά παρατηρείται μία φθίνουσα πορεία στις εισαγωγές. Αυτή η πτωτική τάση των αριθμών σε συνδυασμό μάλιστα με την αύξηση στις τιμές των άλλων προμηθευτών αποτυπώνει πλήρως την απόπειρα της ΕΕ για μείωση της ενεργειακής της εξάρτησης από τη Ρωσία.

Αντίθετα, βλέπουμε ότι υπάρχει μια αύξουσα τάση στις εισαγωγές του προερχόμενου από τη Νορβηγία φυσικού αερίου, με το 2012 να αποτελεί και ένα έτος κατά το οποίο κορυφώνονται οι εισαγωγές προς την ΕΕ. Δεν μπορούμε όμως με σιγουριά να πούμε ότι έχουμε σημαντική αύξηση των εισαγωγών από χώρες όπως η Λιβύη και η Αλγερία, μιας και πρέπει να υπενθυμίσουμε από το 2010 και μετά έχουμε το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, πολυάριθμες διαταραχές σε πολλά κράτη της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, οπότε και η ασφάλεια στην μεταφορά του φυσικού αερίου αποτελεί και ένα φλέγον ζήτημα.

Εκείνο λοιπόν που βγάζουμε ως συμπέρασμα είναι ότι από μόνη της η Ρωσία δεν συνιστά ένα 100% αξιόπιστο εταίρο. Συγκριτικά όμως με τους υπόλοιπους προμηθευτές είναι με διαφορά ο καλύτερος προμηθευτής και για αυτό το λόγο είναι δύσκολη υπόθεση η μείωση της εξάρτησης της ΕΕ από αυτήν.

Η αλληλεξάρτηση αυτή που χαρακτηρίζει τις δύο πλευρές, και έχει βασιστεί στην αδιάκοπη ροή του φυσικού αερίου, δεν μας επιτρέπει να ισχυριστούμε ότι είναι συμμετρική. Και αυτό διότι σε μία υποτιθέμενη διακοπή του φυσικού αερίου στην Ευρώπη από τη Ρωσία, είτε για λόγους πολιτικούς είτε για λόγους άσκησης πίεσης είτε ακόμα και για τεχνικούς λόγους (πχ μια φυσική καταστροφή που ενδεχομένως να επηρέαζε μεγάλο τμήμα των κόμβων και των αγωγών και να εμπόδιζε την κυκλοφορία του αερίου) θα είχε σοβαρό αντίκτυπο και στις δύο πλευρές αλλά το σοβαρότερο πρόβλημα θα πρέπει να το αντιμετωπίσει η ΕΕ, ειδικά αν κατι τέτοιο συμβεί κατά τους χειμερινούς μήνες.

Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία να μην θα έχανε σημαντικά κέρδη – αν όχι τα σημαντικότερα - ίσως από την εξαγωγή του αερίου στην Ευρώπη, δεν θα είχε όμως να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της ενεργειακής επάρκειας ή της έλλειψης για την δική της, εσωτερική κατανάλωση. Η Ευρώπη χωρίς το φυσικό αέριο θα πρέπει να στραφεί σε άλλες πηγές ενέργειας όπως το πετρέλαιο ή τον άνθρακα, οι οποίες κοστίζουν κατά πολύ περισσότερο σε σχέση με το φυσικό αέριο ενώ είναι περισσότερο ρυπογόνες για το φυσικό περιβάλλον. Πολλά κράτη του ευρωπαϊκού Βορρά, κυρίως, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, και το Βέλγιο έχουν επωφεληθεί από ένα άλλο κράτος - παραγωγό φυσικού αερίου, το οποίο είναι η Νορβηγία. Σε καμία των περιπτώσεων όμως η Νορβηγία δεν μπορεί να είναι σε θέση να υποκαταστήσει τις ποσότητες της Ρωσίας.

Ποιος όμως θα μπορούσε να αποτελέσει έναν δυνητικό τροφοδότη της ΕΕ πέραν της Ρωσίας; Τα κράτη της Κεντρικής Ασίας που έχουν στη διαθεσή τους ορισμένες ποσότητες όπως το Τουρκμενιστάν ή το Ουζμπεκιστάν είναι περιοχές που επηρεάζονται άμεσα από τη Ρωσία, πράγμα που καθιστά δύσκολη αν όχι αδύνατη μια πιθανή συνεργασία με την Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά οι ποσότητες που έχουν βρεθεί στην Κασπία είναι σχετικά ικανοποιητικές για τις ευρωπαϊκές ανάγκες. Δεν είναι λίγες οι φορές που έχουν γίνει προσεγγίσεις, συζητήσεις ακόμα και σχέδια για πιθανή διέλευση αγωγών από το Αζερμπαϊτζάν στην Ευρώπη. Ωστόσο, η Κασπία είναι μια περιοχή που κατακλύζεται από πληθώρα συμφερόντων, μεταξύ των οποίων εμπλέκονται και τα συμφέροντα με το Ιράν αλλά και τη Ρωσία. Επίσης, ακόμα και αν το Αζερμπαϊτζάν βλέπει πολύ θετικά το να καταφέρει να παράγει και να εξάγει ποσότητες στην Ευρώπη, βρίσκεται σε μια περιοχή που κατακλύζεται από έλλειψη εμπιστοσύνης. Τι εννοούμε με αυτό; Ένας πιθανός αγωγός που θα συνέδεε το Αζερμπαϊτζάν με την Ευρώπη, θα διερχόταν από πολλά και διαφορετικά κράτη και περιοχές που πολλές φορές φημίζονται από πολιτική αστάθεια. Μια τέτοια περιοχή είναι η Τουρκία. Τη δεδομένη στιγμή που μιλάμε κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι οποιοσδήποτε αγωγός που θα διέσχιζε την Τουρκία θα ήταν μια 100% ασφαλής λύση για την Ευρώπη και αυτό όχι μόνο της αναταραχής που έχει πλέον αρχίσει να γίνεται έκδηλη στο εσωτερικό της αλλά και εξαιτίας της εγγύτητας της με τη Συρία και του Ισλαμικού Στρατού. Επομένως για την Ευρώπη, η Ρωσία είναι κάθε άλλο παρά ένα αναγκαίο κακό.

Στον αντίποδα η Ρωσία να υπενθυμίσουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εξαγωγών του φυσικού αερίου το διαθέτει στην ευρωπαϊκή αγορά, το κόστος και τα οφέλη από τις

εξαγωγές προς την Ευρώπη είναι υπέρογκα, μιας και το έτος 2005, οι εξαγωγές προς την ΕΕ άγγιζαν το 90%, ενώ θα πρέπει να αναζητήσει εναλλακτικούς πελάτες, να στραφεί δηλαδή ανατολικά σε Κίνα και Ιαπωνία, πράγμα που ήδη έχει ξεκινήσει να το κάνει, χωρίς όμως ωστόσο να έχει προλάβει ακόμα να επωφεληθεί επί της ουσίας από εκείνες. (Σχετικά με την προσέγγισή της Ιαπωνίας και της Κίνας θα το δούμε στα παρακάτω). Άλλωστε η εκ νέου κατασκευή ενός δικτύου παροχής προς τις ανατολικές χώρες συνιστά μια πολυετή και με μεγάλο κόστος διαδικασία που ενδεχομένως να αργήσει και να έρθει η απόσβεση. Οπότε είναι μακρύς και δύσκολος ο δρόμος της απεξάρτησης από την ευρωπαϊκή αγορά.

Τέλος, η Ρωσία πολλές φορές έχει εξετάσει την προώθηση της ιδέας για την ενίσχυση της εσωτερικής της κατανάλωσης με το να διαθέσει ποσότητες αερίου που υπό άλλες συνθήκες προορίζονται για εξαγωγές. Ούτε όμως αυτή η λύση μοιάζει να είναι η ιδανική μιας και η τιμή που πωλείται το αέριο στο εξωτερικό είναι ακριβότερη από την εγχώρια, επομένως δεν θα έχει να αποκομίσει και πολλά κέρδη από μια τέτοια κίνηση.

Κατά συνέπεια η ΕΕ, λόγω της εξαρτώμενης από την ενέργεια θέσης που έχει, αναγκάζεται να αποδέχεται την τιμή ή τους όρους που θα θέσει ο εκάστοτε προμηθευτής ακόμα και αν αυτός δεν είναι μόνο η Ρωσία. Επίσης, προκειμένου να εξασφαλίσει τη διαφοροποίησή της από τη ρωσική εξάρτηση αναγκάζεται να αγοράζει και από άλλους προμηθευτές - μερικές φορές και ακριβότερους - το πολυπόθητο για εκείνη φυσικό αέριο. Σε πολλές περιπτώσεις η Ρωσία αγοράζει φυσικό αέριο από άλλα κράτη όπως επί παραδείγματι το Τουρκμενιστάν προκειμένου να μπλοκάρει ή να περιορίσει τη ροή του φυσικού αερίου, και να καταφέρει να χτίσει ένα μονοπώλιο ή ολιγοπώλιο στην παγκόσμια αγορά αλλά και για να μπορεί να διαμορφώνει τις τιμές του φυσικού αερίου ανά κυβικού μέτρου στην παγκόσμια αγορά.

Έτσι τα έτη 2006 και 2009 η Ουκρανία, η οποία αρνούμενη να συμμορφωθεί με τις τιμές και τους όρους που επιθυμούσε να επιβάλλει η Ρωσία, αλλά και λόγω παλιότερων οφειλών προς αυτή, οδηγήθηκε στο να υποστεί διακοπή της ροής του φυσικού αερίου προερχόμενου από τη Ρωσία, η οποία άφησε την Ουκρανία καταμεσής της χειμερινής περιόδου χωρίς θέρμανση και ενέργεια, προκειμένου να την εξαναγκάσει να συμμορφωθεί με τους όρους και τις τιμές που έθετε. Επιπλέον, η Ουκρανία κατηγορήθηκε ότι παρακρατούσε ποσότητες του προοριζόμενου φυσικού αερίου προς τα κράτη της Ευρώπης, με αποτέλεσμα η Ρωσία να κλείσει εντελώς την στρόφιγγα. Τότε ήταν που μεγάλο μέρος της Ευρώπης για πρώτη φορά έμεινε χωρίς φυσικό αέριο καταμεσής του χειμώνα.

Οι δύο αυτές ενεργειακές κρίσεις θορύβησαν κατά πολύ την Ευρωπαϊκή Ένωση μιας και η Ουκρανία αποτελεί έναν σημαντικό ενεργειακό κόμβο μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας καθώς και ένα κράτος διαμετακομιστή. Ο αντίκτυπος από τις ρώσο-ουκρανικές φιλονικίες του Ιανουαρίου του 2006 και του Ιανουαρίου του 2009 αντίστοιχα, επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό τις ροές του φυσικού αερίου στην Ευρώπη διά μέσου της Ουκρανίας. Η ανάγκη για ενεργειακή διαφοροποίηση της ΕΕ κατέστη πιο έκδηλη από ποτέ.

Ωστόσο δεν θα έπρεπε να παραλείψουμε το γεγονός ότι ο ρόλος των κρατών – διαμετακομιστών είναι ιδιαίτερα σημαντικός και για την Ευρώπη αφενός η οποία έχει να ελπίζει σε κάτι καλύτερο από την διαπραγματεύση, αλλά και για την ίδια τη Ρωσία αφετέρου και αυτό

γιατί θα πρέπει να εξετάσει αν τη συμφέρει καλύτερα να αποκόψει ένα κράτος διαμετακομιστή και να μπει στη διαδικασία ανεύρεσης ή ακόμα και εκ νέου κατασκευής εναλλακτικών οδών του φυσικού αερίου ή από το τελικά να ενδώσει στις απαιτήσεις των κρατών διαμετακομιστών, προσθέτοντας έτσι ένα ακόμα βέλος στη διαπραγματευτική φαρέτρα των κρατών μελών της ΕΕ.

Ένα πρώτο συμπέρασμα που μπορούμε να αλιεύσουμε από τις δύο αυτές ενεργειακές κρίσεις, είναι ότι ο ρόλος της Ουκρανίας στο εμπόριο του φυσικού αερίου είναι αρκετά σημαντικός και για αυτό το λόγο η κάθε μία από τις δύο πλευρές, τόσο η ευρωπαϊκή όσο και η ρωσική θέλουν να την έχουν στη σφαίρα της άμεσης επιρροής τους. Αυτό το συμπέρασμα ίσως είναι και το προοίμιο του τι πρόκειται να ακολουθήσει το 2014 όπου πλέον είναι ξεκάθαρο το γεγονός ότι η Ουκρανία καλείται να διαλέξει πλευρά.

Η θέση της Ουκρανίας

Σκόπιμο είναι να ρίξουμε λίγο φως στην περιοχή της Ουκρανίας, ώστε να είμαστε σε θέση να αντιληφθούμε για ποιο λόγο το συγκεκριμένο κράτος έχει μετατραπεί σε μήλο της έριδας για τη Ρωσία και τη Ευρώπη, γιατί επικρατούν πολλαπλά συμφέροντα στην περιοχή και φυσικά για ποιο λόγο και με ποιο τρόπο η Ουκρανία έχει διαμορφώσει και επηρεάσει το ευρω - ρωσικό εμπόριο, καθώς και τον τομέα της ενέργειας.

Πρώτα από όλα είναι κρίσιμο να αναφέρουμε ότι η Ουκρανία υφίσταται ως ανεξάρτητο κράτος από το 1991 έπειτα απο την διάλυση και τον κατακερματισμό της ΕΣΣΔ. Είναι ένα σχετικά νεαρό σε ηλικία κράτος, το οποίο έχει δοκιμαστεί κατά πολύ μέσα στα μόλις εικοσιτέσσερα με εικοσιπέντε χρόνια της ανεξάρτητης ύπαρξής του. Μέσα σε αυτό το κράτος λοιπόν, αν και το μεγαλύτερο ποσοστό απαρτίζεται από Ουκρανικό πληθυσμό που αισθάνεται ότι έχει αναπτύξει την δική του εθνική ταυτότητα και συνείδηση, υπάρχει και ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που όχι απλά είναι ρωσόφωνο, αλλά αυτόπροσδιορίζεται ως ρωσικό.

Ενδεικτική είναι και η εικόνα που ακολουθεί όπου υπάρχει η χρωματική απεικόνιση των εθνοκοιτητων στο εσωτερικό της Ουκρανίας:

Από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ούτε η Ρωσία, η Ουκρανία κατάφεραν να γίνουν πλήρως ανεπηρέαστες η μία από την άλλη. Πάντα οι μεταξύ τους σχέσεις ήταν απόρροια μιας ισχυρής αλληλεπίδρασης. Πολλές φορές βλέπουμε την Ουκρανία να είναι η μόνη από άλλες πρώην σοβιετικές χώρες που πρωτοστατεί, διαμαρτύρεται έναντι της Ρωσίας και διεκδικεί πράγματα από αυτή, ενώ η Ρωσία άλλοτε υποχωρεί στις διεκδικήσεις της Ουκρανίας, και άλλοτε την πιέζει περισσότερο, ειδικότερα μέσω της ενέργειας.

Ανέκαθεν όμως η Ουκρανία και η Ρωσία είχαν σημαντικές διαφορές σε πληθώρα ζητημάτων όπως τα σύνορα, η Μαύρη Θάλασσα, τα σοβιετικά κεφαλαία, τα πυρηνικά, τις Ρωσικές μειονότητες, καθώς και τα χρέη μεταξύ ρωσικών και ουκρανικών τραπεζών⁹

Ο Mikhail Molchanov κάνει λόγο για ένα « loop of mutual dependence ¹⁰» όταν αναφέρεται στις ουκρανικό – ρωσικές σχέσεις, είτε πρόκειται για γεωγραφικά και δημογραφικά ζητήματα είτε για πολιτικά και οικονομικά. Επιπλέον, από ότι φαίνεται, όχι μόνο δεν πρόκειται να εξαφανιστεί η στρατηγική επιρροή και παρουσία της Ρωσίας επί της Ουκρανίας, αλλά μάλλον έχει αρχίσει και εδραιώνεται.

Η Ουκρανία έχει, κατά κύριο λόγο, στραμμένο το βλέμμα της προς τη Δύση και μάλιστα εδώ και αρκετά χρόνια, - πόσο μάλλον αυτή τη στιγμή που έχει ένα υψηλό εξωτερικό χρέος - ενώ ακόμη έχει ανάγκη να γίνουν επενδύσεις κυρίως στο βιομηχανικό της κλάδο. Βασικό μέλημα για την Ουκρανία είναι να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ, και να γίνει ένα πλήρες κράτος - μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δε τελευταία επιθυμεί πάρα πολύ η Ουκρανία να γίνει μέλος της, μιας και όσο πιο κοντά βρίσκεται στην ίδια, τόσο περισσότερο θα την απομακρύνει από τη ρωσική σφαίρα επιρροής. Η ΕΕ έχει την πεποίθηση ότι με την Ουκρανία στην δική της πλευρά επιδιώκει να πιέσει στο μέλλον ολοένα και περισσότερο τη Ρωσία όχι μόνο για ενεργειακά ζητήματα αλλά και για πληθώρα άλλων πολιτικών και στρατηγικών ζητημάτων.

Η κρίση στην Ουκρανία και η απόσχιση της Κριμαίας

Τι όμως οδήγησε στις ακρότητες του 2014 και την απόσχιση της Κριμαίας από την Ουκρανία; Ασφαλώς και η αποσχιστική τάση της Κριμαίας δεν είναι κάτι το πρωτόγνωρο, ούτε το ξαφνικό. Από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας είχαν εκδηλωθεί οι πρώτες διαθέσεις. Ήδη από το 1992 η Κριμαία μαζί με την περιοχή Ντονμπάς συνιστούσαν περιοχές με ένα μεγάλο κομμάτι ρωσικών μειονοτήτων.

⁹Taras Kuzio, “Ukrainian security Policy”, *the center for strategic and international studies*, Washington D.C., 1995

¹⁰Mikhail A. Molchanov, *Political culture and National Identity in Russian –Ukrainian Relations*, Texas Ath M University Press College Station, 2002

Για την Κριμαία ειδικότερα, έχουμε να πούμε ότι συνιστούσε το 7% της ουκρανικής εδαφικής επικράτειας με πληθυσμό δύο εκατομμύρια κατοίκους. Το 60% από αυτούς είναι Ρώσοι στην εθνικότητα, το 25% Ουκρανοί, και το 12% Τατάροι οι οποίοι έχουν βαθιές ρίζες στην περιοχή που φτάνουν στην εποχή του Τζεκις Χαν. Μέσα σε μία τόσο μικρή έκταση, καλούνται να συνυπάρξουν οι τρεις αυτές εθνικότητες.

Η Κριμαία στο παρελθόν είχε φλερτάρει με την ιδέα του δημοψηφίσματος και συγκεκριμένα το 1994 όταν έπειτα από ένα τελεσίγραφο του κοινοβουλίου του Κιέβου το οποίο δήλωνε ανοιχτά και ξεκάθαρα στην Κριμαία ότι είναι κομμάτι της Ουκρανικής επικράτειας, και ότι όφειλε να συμμορφώνεται και να λειτουργεί με τους Ουκρανικούς νόμους και θεσμούς. Επιπλέον δήλωνε ρητά ότι η Κριμαία δεν έχει δικαίωμα να διαθέτει δική της ανεξάρτητη εξωτερική, αμυντική ή νομισματική πολιτική. Ωστόσο το δημοψήφισμα δεν έγινε τελικά τότε μιας και πρώτα από όλα, η Ρωσία προσπαθούσε να μαζέψει τα κομμάτια της και να ανακτήσει τις δυνάμεις της ενώ δεν είχε τις ίδιες βλέψεις για την Κριμαία που έχει τώρα. Η προσάρτηση της Κριμαίας δεν ήταν κάτι που την ενδιέφερε, ούτε βρισκόταν στα άμεσα σχέδιά της.

Επίσης, η Κριμαία δεν θα μπορούσε να επιβιώσει χωρίς τις επιδοτήσεις της Ουκρανίας. Το 90% της τροφής, της ενέργειας και της χρηματοδότησης, η Σεβαστούπολη το λάμβανε από το Κίεβο.¹¹ Η Κριμαία από την γέννηση της Ουκρανίας και μέχρι το 2014 βρισκόταν σε μεγάλη οικονομική εξάρτηση από την Ουκρανία. Αυτό φαίνεται στο πώς είναι η Κριμαία σήμερα εκτός της Ουκρανικής κυριαρχίας και εξάρτησης κα βρίσκεται ένα βήμα πριν από την πλήρη εξαθλίωση, όπως θα δούμε παρακάτω.

Φτάνοντας στο πολυ πρόσφατο παρελθόν, και συγκεκριμένα στο 2013, όταν πια ήταν ολοφάνερη η δυσμενής οικονομική κατάσταση της Ουκρανίας, ήδη είχαν ξεκινήσει εντατικές προσεγγίσεις με την ΕΕ, ενώ πλέον προωθήθηκαν κατά πολύ οι ευρω - ουκρανικές σχέσεις με απώτερο σκοπό την ένταξη της χώρας στην Ένωση. Εκεί όπου όλα φαίνονταν να είχαν πάρει το δρόμο τους και ότι η Ουκρανία θα υπέγραφε την πολυπόθητη συμφωνία ένταξης στην ΕΕ, η κυβέρνηση πραγματοποιεί στροφή 180 μοιρών, με τον τότε Ουκρανό πρόεδρο Γιανουκόβιτς να ακυρώνει τη συμφωνία με την ΕΕ και να ανακοινώνει ότι υπάρχει πρόθεση να συνδεθεί η Ουκρανία με την Ευρασιατική Τελωνιακή Ένωση. Αυτό συνέβη κατόπιν πιέσεων αλλά και υποσχέσεων από τη Ρωσία.

Το μαστίγιο της Ρωσίας προς την Ουκρανία ήταν πρώτα από όλα να επιβραδύνει το ρυθμό των εισαγόμενων προς την ίδια ουκρανικών προϊόντων, με το να κατηγορήσει την Ουκρανία ότι σε πολλά προϊόντα της δεν τηρούνται βασικές προδιαγραφές και κανόνες ασφαλείας, ενώ μέσω της Ρωσικής εταιρίας καυσίμων Gazprom, υπενθύμιζε στην ουκρανική Naftogaz ότι αν η τελευταία δεν προχωρούσε σε εξόφληση παλιότερων οφειλών στην πρώτη, αυτό θα είχε άμεσες συνέπειες στη ροή του φυσικού αερίου προς την Ουκρανία. Έτσι, οι Ουκρανική κυβέρνηση, όντας σε μειονεκτική θέση και αφού έκρινε ότι δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί και να διαχειριστεί με επιτυχία τις συνέπειες που θα προέκυπταν αν αποφάσιζε η

¹¹Taras Kuzio, "Ukrainian security Policy", *the center for strategic and international studies*, Washington D.C., 1995

Ρωσία να πραγματοποιήσει τις απειλές της, αποφάσισε να διακόψει τις συνομιλίες με τη Δυση και την Ευρώπη και να συμμορφωθεί με τις επιταγές της Ρωσίας. Ήδη όμως ο ουκρανικός πληθυσμός είχε αρχίσει να εξαγριώνεται.

Το καρότο ήταν όταν το Κρεμλίνο «επιβράβευσε» την συμμόρφωση της Ουκρανικής κυβέρνησης όταν με τη σειρά του δήλωσε ότι θα δώσει οικονομική βοήθεια ύψους 15 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ενώ ταυτόχρονα μείωσε και την τιμή του φυσικού αερίου προς την Ουκρανία. Όμως, τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και οι ΗΠΑ πέρα από το να καταδικάσουν λεκτικά τη Ρωσία για τη στάση της αλλά και να στηρίζουν ηθικά κυρίως την Ουκρανία, δεν έχουν κάποια άλλη σημαντική οικονομική ή υλικοτεχνική ή ακόμα και στρατιωτική στήριξη να προσφέρουν, κάτι το οποίο θα το εξετάσουμε στη συνέχεια.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η μεταστροφή του προέδρου της Ουκρανίας, Βίκτορ Γιανουκόβιτς, λόγω της Ρωσίας, και η άρνησή του να συνδεθεί η χώρα με την ΕΕ, είχε ως επακόλουθο την εξαγριωμένη αντίδραση των Ουκρανών πολιτών που έσπευσαν να ξεχυθούν στους δρόμους και να διαδηλώσουν. Στις 21 Νοεμβρίου του 2013 οι πολίτες ξεχύθηκαν στους δρόμους με βασικό αίτημα την ένταξη της χώρας τους στην ΕΕ. Επίσης ζητούσαν διακαώς να παραιτηθεί ο πρόεδρος Γιανούκοβιτς. Τα αιτήματα αυτά σε συνδυασμό με την εκδήλωση αστυνομικής βίας και την αγανάκτηση των Ουκρανών πολιτών από τη διαφθορά και την κατάχρηση της εξουσίας από την πλευρά της κυβέρνησης, ήρθαν να ενισχύσουν τις διαδηλώσεις και σε συμμετοχή και σε διάρκεια αλλά εισέπραξαν ως απάντηση φυσικά σκληρότητα, βία και ωμότητα από την αστυνομία.

Οι διαδηλώσεις στην Ουκρανία έλαβαν ανεξέλεγκτες διαστάσεις, με αιματηρές εξελίξεις και δραματικά γεγονότα, μέχρι που το Φεβρουάριο του 2014, η πρώην πρωθυπουργός Γιούλια Τιμοσένκο αποφυλακίζεται, ο Γιανούκοβιτς εγκαταλείπει το Κίεβο κατόπιν της ψήφισης για αποπομπή του από το Ουκρανικό Κοινοβούλιο για να βρει άσυλο στην Ρωσία. Στις 25 Φεβρουαρίου δημιουργείται μια υπηρεσιακή κυβέρνηση με μεταβατικό Πρωθυπουργό τον Αρσένικ Γιατσένουκ ενώ προγραμματίστηκε να πραγματοποιηθούν εκλογές το Μάιο του ίδιου έτους.

Η απάντηση της Ρωσίας ήταν να μην αποδεχτεί τη νέα ουκρανική κυβέρνηση, μιας και όπως ισχυρίστηκε δεν είναι εκλεγμένη από το λαό και ότι η νόμιμη κυβέρνηση είναι εκείνη του Γιανουκόβιτς παρά το γεγονός ότι ο ίδιος αποχώρησε από την Ουκρανία εγκαταλείποντας αυτήν και την προεδρία.

Η αντίδραση από την πλευρά εκπροσώπων του Κριμαϊκού Κοινοβουλίου ήταν να ζητήσουν τη συμβολή του Ρώσου Προέδρου Βλάντιμιρ Πούτιν στο να διασφαλιστεί η ειρήνη και η τάξη στην Χερσόνησο της Κριμαίας. Η στροφή αυτή έγινε κατόπιν ανησυχίας των ρωσόφωνων κατοίκων της περιοχής μην τυχόν και βρεθούν στο στόχαστρο ακραίων αντι - ρωσικών στοιχείων που ήδη έχουν αρχίσει και διαφαίνονται από τις διαδηλώσεις. Πάνω εκεί λοιπόν στηρίχθηκε ο Ρώσος Πρόεδρος και κατέθεσε πρόταση στο ρωσικό Κοινοβούλιο για ενδεχόμενη χρήση στρατιωτικής παρουσίας προκειμένου να σταθεροποιηθεί η κατάσταση στο κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο στην Κριμαία. Η Άνω Βουλή υπερψήφισε την πρόταση του Πούτιν.

Στις 27 Φεβρουαρίου γίνονται οι πρώτες καταλήψεις δημοσίων κτιρίων της Κριμαίας από Ρώσους ενόπλους ενώ στο υπό κατάληψη κοινοβούλιο της Κριμαίας διεξήχθη ψηφοφορία για να τεθεί σε δημοψήφισμα το ζήτημα της απόσχισης της Κριμαίας από την ουκρανική επικράτεια. Στις 11 Μαρτίου η Κριμαία δήλωσε ανοιχτά την πρόθεσή της για αυτονομία επικαλούμενη τη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου που είχε λάβει το 2010 για την περίπτωση του Κοσόβου. Η αιτιολογία ήταν ότι η μονομερής ανακήρυξη ενός κράτους να ανεξαρτητοποιηθεί δεν αποτελεί παράβαση των κανόνων του διεθνούς δικαίου.

Η απάντηση του Κιέβου, το οποίο επικαλούμενο το ισχύον Σύνταγμα της Ουκρανίας, ήταν να μην αναγνωρίσει την απόφαση του κοινοβουλίου της Κριμαίας και ότι θα έπρεπε το ερώτημα να τεθεί σε δημοψήφισμα στο σύνολο της Ουκρανικής επικράτειας μιας και πρόκειται για ζήτημα αλλαγής των συνόρων του κράτους. Το ουκρανικό συνταγματικό δικαστήριο αποφάσισε και εκρίνε ως παράνομη και αντισυνταγματική την απόφαση του ψηφίσματος για το δημοψήφισμα της Κριμαίας.

Η ρωσική πλευρά από την άλλη στηρίζει την απόφαση της Κριμαίας να αποσχιστεί από την Ουκρανία, να ανεξαρτητοποιηθεί και στη συνέχεια να ενσωματωθεί με τη Ρωσική Επικράτεια. Μαλιστα στις 17 Μαρτίου του 2014 η Ρωσική Ομοσπονδία αναγνωρίζει την «Δημοκρατία της Κριμαίας» ως ένα κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος.

Σύσσωμη η διεθνής κοινότητα έσπευσε να καταδικάσει ως παράνομο το δημοψήφισμα στην Κριμαία μιας και δεν συμφωνεί με τους Ουκρανικούς νόμους και το διεθνές δίκαιο, ενώ υπήρξε σημαντική αμφισβήτηση για το κατά πόσο οι διαδικασίες που ακολούθησε το κοινοβούλιο της Κριμαίας ήταν νόμιμες και δημοκρατικές τη στιγμή που η απόφαση πάρθηκε μέσα σε μια μόλις μέρα και με το να έχουν καταλάβει το κτίριο του κοινοβουλίου Ρώσοι στρατιώτες.

Τέλος, το να επικαλείται τόσο η Ρωσική πλευρά όσο και η κριμαϊκή πλευρά την περίπτωση του Κοσσυφοπέδιου είναι πέρα για πέρα ανυπόστατη μιας και εκτός του ότι η Ρωσία δεν έχει αναγνωρίσει το Κοσσυφοπέδιο, στην Κριμαία δεν προηγήθηκε απόπειρα ενθοκάθαρσης από την Ουκρανική Κυβέρνηση όπως είχε κάνει ο Μιλόσεβιτς στους κατοίκους του Κοσόβου.

Ένα χρόνο μετά την κατάκτηση της Κριμαίας, η κατάσταση στην περιοχή έχει δυσκολέψει πολύ. Η Κριμαία είναι μία περιοχή πέρα για πέρα πολιτικά απομονωμένη. Οι οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες με την υπόλοιπη Ουκρανία έχουν σχεδόν εξαλειφθεί, ενώ έχει υπάρξει χειροτέρευση στον τομέα της γεωργίας και του τουρισμού. Εκτός από την ραγδαία αύξηση της ανεργίας που έχει επιφέρει η πολιτική της απομόνωσης, υπάρχει και μεγάλη έξαρση του εθνικισμού, του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, και της μισαλλοδοξίας. Έχουν αρχίσει να λαμβάνουν χώρα περιπτώσεων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και θεμελιωδών ελευθεριών. Πολλοί άνθρωποι έχουν εγκαταλείψει την Κριμαία για να μετεγκατασταθούν στην Ουκρανία ενώ ο αριθμός τους σύμφωνα με το UNDP υπολογίζεται πάνω από τις είκοσι χιλιάδες εξαιτίας των ολοένα και περισσότερο δυσμενών συνθηκών για τη διαβίωσή τους.

Εκείνο που κρίνεται αναγκαίο, είναι η ΕΕ να διατηρήσει μία δυνατή και σταθερή στάση απέναντι στο ζήτημα της Κριμαίας. Πρώτο και κύριο οφείλει να επιμένει στην μη αναγνώριση

του καθεστώτος που υφίσταται αυτή τη στιγμή στην Κριμαία. Δεύτερον, να συνεχίσει τη διατήρηση των μέτρων και των κυρώσεων που έχει επιβάλει στη Ρωσία και αν αυτό κριθεί αναγκαίο την εντατικοποίησή τους. Να συνεχίζει να καταδικάζει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και των ελευθεριών στην Κριμαία και να πιέσει τη Ρωσία να δώσει πρόσβαση σε διεθνείς οργανισμούς ώστε να επιβλέπουν την κατάσταση στην Κριμαία.

Όσον αφορά την Ουκρανία, η ΕΕ οφείλει να συνεχίσει να στέκεται στο πλευρό της και να την υποστηρίζει στον αγώνα για πολιτική και οικονομική μετάβαση, ενώ στους πολίτες που πληρούν τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια για έκδοση visa να τους δίδεται με πιο εύκολες και συνοπτικές γραφειοκρατικές διαδικασίες. Η Ουκρανία πρέπει να οικοδομήσει ένα κυρίαρχο, δυνατό και δημοκρατικό κράτος, να ενισχύσει τον εθνικό διάλογο μεταξύ των περιοχών της ώστε να είναι ικανή στο μέλλον να προλαμβάνει οποιαδήποτε αποσχιστική τάση¹². Επίσης, ίσως τώρα είναι η πιο κατάλληλη στιγμή να ξεκινήσει η διαδικασία προκειμένου η Ουκρανία να ενταχθεί στους οργανισμούς της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, όπως είχε μάλιστα προβλέψει ο Μπρεζίνσκι ότι θα συνέβαινε κατά τη δεκαετία από το 2005 μέχρι το 2015¹³. Ωστόσο, ακόμα η Ουκρανία χρειάζεται να καλύψει πολλά χιλιόμετρα πρωτού πάρει το εισιτήριο για την είσοδό της στους θεσμούς αυτούς.

Κυρώσεις κατά της Ρωσίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ΕΕ καταδίκασε ως παράνομη την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος στην Κριμαία, ενώ καταδίκασε και τις αδιαφανείς και αντιδημοκρατικές διαδικασίες που προηγήθηκαν κατά της απόφασής του. Ως επίσημη απάντηση σε όλα αυτά, η ΕΕ δηλώνει ανοιχτά πως οι όποιες ενέργειες έχει μέχρι τώρα πράξει η Ρωσία έχουν σοβαρό και αρνητικό αντίκτυπο στις ρωσο - ευρωπαϊκές σχέσεις. Η ΕΕ δεν αναγνωρίζει ως ανεξάρτητο κράτος την Κριμαία, ενώ καταδικάζει την Ρωσία για την επίθεση και την κατάκτηση αυτής.

Ως απόρροια στα όσα έχουν διαδραματιστεί στην Ουκρανία και την Κριμαία, τα κράτη μέλη της Ένωσης συμφώνησαν το Μάρτιο του 2014 να εφαρμόσουν μία σειρά κυρώσεων κατά της Ρωσίας. Πρώτα από όλα έχουν αποφασίσει την αναστολή στις όποιες συζητήσεις για επίτευξη συμφωνίας και συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Στη συνέχεια ακολούθησαν μέτρα που ίσως είναι τα σημαντικότερα και επηρεάζουν κατά κύριο λόγο τις διπλωματικές, τις εμπορικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών και αφορούν την πρόσβαση στις αγορές κεφαλαίων, την άμυνα, το εμπόριο αγαθών διπλής χρήσης, αλλά και το εμπόριο ευαίσθητων τεχνολογικών προϊόντων

¹² Paul Amanda, "Crimea one year after Russian annexation", European Policy Centre, 24 March 2015, Brussels, Belgium

¹³ Zbigniew Brzezinski, *Η μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 1997

συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που χρησιμοποιούνται στον τομέα της ενέργειας. Πιο αναλυτικά, τα μέτρα που ακολουθούν είναι:

1. Περιορισμένη πρόσβαση στην πρωτογενή και δευτερογενή αγορά κεφαλαίων της ΕΕ, για πέντε βασικούς κρατικούς οικονομικούς θεσμούς της Ρωσίας καθώς και τις τρεις κύριες ρωσικές εταιρίες ενέργειας και τρεις ρωσικές εταιρίες του τομέα της άμυνας.
2. Τέθηκε σε ισχύ φραγμός στις εισαγωγές και εξαγωγές όπλων μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας.
3. Δημιουργήθηκε φραγμός στο εμπόριο αγαθών διπλής χρήσης που χρησιμοποιούνται κυρίως για στρατιωτικούς σκοπούς
4. Τέθηκε περιορισμός στις εξαγωγές ευαίσθητων τεχνολογιών και υπηρεσιών προς τη Ρωσία που χρησιμοποιούνται, για την εξερεύνηση και την παραγωγική αξιοποίηση των φυσικών κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Τα συγκεκριμένα μέτρα τέθηκαν σε ισχύ μέχρι τις 31 Ιανουαρίου του 2016.¹⁴

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα των Επενδύσεων και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Αναδόμησης και Ανάπτυξης έχουν αναστείλει την υπογραφή οποιασδήποτε συμφωνίας για διεξαγωγή οποιονδήποτε διενεργειών με τη Ρωσία. Η ΕΕ συγχρονίστηκε με τις αποφάσεις των τραπεζών.

Η Ευρώπη έθεσε σε ισχύ φραγμούς στις εισαγωγές αγαθών από την Κριμαία τον Ιούνιο του 2014, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, μπήκε φρένο στις επενδύσεις στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, όπως επίσης απαγορεύθηκε η παροχή οποιονδήποτε Τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία προερχόμενων από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Για το συγκεκριμένο μέτρο έχει παρθεί η απόφαση για επέκταση της εφαρμογής του μέχρι τον Ιούνιο του 2016.

Η ΕΕ έχει διακόψει την ισχύ στη visa ορισμένων Ρώσων και Ουκρανών αξιωματούχων που έχουν ανάμειξη στην Κριμαία, ή τάσσονται ανοιχτά υπέρ της προσαρτησής της από τη Ρωσία ενώ τα κεφάλαια 149 ατόμων και 37 οντοτήτων, έχουν παγώσει μιας και δεν τους επιτρέπεται η είσοδος τους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εδώ να υπενθυμίσουμε ότι το ευρωπαϊκό συμβούλιο στις 14 Σεπτεμβρίου του 2015 αποφάσισε την επέκταση στην ισχύ των μέτρων αυτών μέχρι το Μάρτιο του 2016. Επιπλέον οι ευρωπαϊκές χώρες αποφάσισαν να αναστείλουν τις οποιεσδήποτε συνομιλίες για ένταξη της Ρωσίας στον OECD και στην Διεθνή Υπηρεσία Ενέργειας.¹⁵

Η στάση της ΕΕ για την Ουκρανία

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ΕΕ δεν αναγνωρίζει την Κριμαία μιας και όλες οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν αντιτίθενται στους νόμους και το Σύνταγμα της Ουκρανίας. Σε

¹⁴“European Union EU Sanctions against Russia over Ukraine crisis”http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm

¹⁵ Στο ίδιο.

ό,τι έχει να κάνει με την ίδια την Ουκρανία, βρήκε θετική την εξέλιξη της αποχώρησης του Γιανούκοβιτς από τη χώρα και την κυβέρνηση, ενώ ο τελευταίος κυρήχθηκε ως διεθνής καταζητούμενος. Όπως γράφτηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, πριν ξεσπάσει η κρίση στην Ουκρανία, είχε δρομολογηθεί η υπογραφή της σύνδεσής της με την ΕΕ, γεγονός που διεκόπη απότομα λόγω της μεταστροφής της κυβέρνησης Γιανούκοβιτς και της απόφασης να μείνει στη Ρωσική σφαίρα επιρροής.

Στις 21 Μαρτίου του 2014, η Ουκρανία υπογράφει συμφωνία σύνδεσης με την ΕΕ (Association Agreement) η οποία θέτει ως απώτερο σκοπό την πολιτική συμπλευση με την ΕΕ καθώς και την οικονομική της ενσωμάτωση. Πέρα από τις κοινές αξίες, τις δημοκρατικές διαδικασίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την καλή διακυβέρνηση και τη συνεργασία, υπάρχουν προβλέψεις για τη δημιουργία μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου μεταξύ των χωρών της ΕΕ και της Ουκρανίας (Deep and Comprehensive Free Trade Area – DCFTA). Η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών και εμπορίου θα δώσει τη δυνατότητα στη Ουκρανία να εκσυγχρονίσει τις εμπορικές σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη - μέλη, να αναπτυχθεί οικονομικά, να ανοίξει τις αγορές της και να περιορίσει τους δασμούς και τα εμπόδια στο εμπόριό της.

Η ΕΕ επιδιώκει την πολιτική λύση στο ζήτημα της ουκρανικής κρίσης που ταλανίζει τη χώρα. Ωστόσο δεν θα μπορούσαμε ακόμα να πούμε ότι υπάρχει μια απολυτα συγχρονισμένη κοινή γραμμή πολιτικής δράσης μεταξύ των κρατών - μελών, μιας και η Ουκρανία αποτελεί ένα ζήτημα μείζονος ή ελάχιστον σημασίας για το κάθε ένα από αυτά. Οπότε, αν και σε γενικές γραμμές δεν έχει υπάρξει κάποια χαοτική διαφωνία στο εσωτερικό της ΕΕ, δεν μπορούμε όμως να ισχυριστούμε ότι υφίσταται και η απόλυτη ομοιογένεια στις απόψεις.

Αν πρέπει να ασκήσουμε κριτική στο πώς η ΕΕ έχει έως τώρα αντιμετωπίσει την κρίση που υφίσταται η Ουκρανία, θα χρειαστεί να σταθούμε και στα θετικά και στα αρνητικά σημεία. Στα θετικά συμπεριλαμβάνεται το γεγονός ότι ανέλαβε άμεσα δράση σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο, λειτούργησε σύμφωνα με τις επιταγές του διεθνούς δικαίου, στήριξε πρώτα από όλα ηθικά τον ουκρανικό λαό που δεν επιθυμούσε να εξαρτάται πια από τη ρωσική επιρροή, αλλά και να στηρίζει τις προσπάθειες για τη διεξαγωγή εκλογών κάτω από δημοκρατικές διαδικασίες. Ένα ακόμα στοιχείο που έχουμε να προσθέσουμε στα συν, είναι οι διαμεσολαβητικές προσπάθειες κυρίως σε επίπεδο αρχηγών κρατών από τη Γερμανία και τη Γαλλία να συνομιλήσουν με τη Ρωσία ώστε να επέλθει η κατάπαυση του πυρός και ο κατευνασμός των ενόπλων συρράξεων στην Κριμαία.

Αν θα έπρεπε να αναφερθούμε στα αρνητικά, πρώτο και κυριότερο είναι ότι η ΕΕ έσπευσε αφενός να καταδικάσει τη Ρωσία και να χαρακτηρίσει ως παράνομο το δημοψήφισμα στην Κριμαία, ωστόσο έσπευσε να έλθει σε υπογραφή με την μεταβατική κυβέρνηση της Ουκρανίας, δείχνοντας μάλιστα ανοχή στο γεγονός ότι η κυβέρνηση αυτή δεν έχει εκλεγεί από τους Ουκρανούς πολίτες, ενώ αποτελείτο από ακροδεξιά, εθνικιστικά και - κατά πολλούς - νεοναζιστικά στοιχεία. Η ειρωνεία της υπόθεσης είναι ότι μεγάλο ποσοστό των ευρωσκεπτικιστικών και ακροδεξιών κομμάτων του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, στήριξαν κατά

κάποιο τροπο τη Ρωσία μιας και έχουν αμφισβητήσει πολλάκις το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και τις ευρωπαϊκές πολιτικές που ασκεί η ΕΕ κατά καιρούς στα κρατη μέλη της.¹⁶

Ένα ακόμα μείον είναι πως ναι μεν εκδηλώθηκε η συμπαράσταση προς την Ουκρανία και η στήριξη στην ιδέα της συνδέσης της χώρας με τα ευρωπαϊκά ιδεώδη, ωστόσο η ΕΕ έχοντας να αντιμετωπίσει μια σειρά από κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα στο εσωτερικό της αλλά και από το μεγάλο κύμα προσφύγων που εισέρχεται από τη Συρία εντός της Ένωσης, δεν της έχουν επιτρέψει να παρέχουν ουσιαστική οικονομική στήριξη στην δοκιμαζόμενη Ουκρανία.

Ωστόσο σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπάρχει σχέδιο δράσης για την εφαρμογή προγράμματος στήριξης στην Ουκρανία, όμως η τελευταία θα πρέπει να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις και να συνεργαστεί με την ΕΕ προκειμένου να αποπληρώσει τα χρέη της και να αποκατασταθούν οι ρυθμοί ανάπτυξης στη χώρα.

Το εμπάργκο της Ρωσίας ως αντίβαρο στις κυρώσεις απο την ΕΕ

Η Ρωσία όπως ήταν αναμενόμενο δεν θα έμενε αδιάφορη και άπραγη στις κυρώσεις που υπέστη από την ΕΕ και τις ΗΠΑ. Στις 7 Αυγούστου του 2014 η Ρωσία εισήγαγε φραγμούς στις εισαγωγές κατά κύριο λόγο αγροτικών προϊόντων που πρόερχονται από τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αυστραλία και τη Νορβηγία. Συγκεκριμένα, το εμπάργκο αφορά τις εισαγωγές σε κρέας, ψάρια, γαλακτοκομικά προϊόντα, φρούτα και λαχανικά. Στις 25 Ιουνίου του 2015, η Ρωσία ανακοίνωσε την επέκταση στο εμπάργκο για ένα ακόμα έτος, δηλαδή μέχρι τον Αύγουστο του 2016.

Αυτό είχε άμεσο και αρνητικό αντίκτυπο στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ. Για να μιλήσουμε με αριθμούς, μέσα σε έναν μόλις χρόνο από την επιβολή του ρωσικού εμπάργκου στα ευρωπαϊκά προϊόντα, οι συνολικές εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων από την Ευρώπη προς τη Ρωσία μειώθηκαν από τα επίπεδα του 2013 που έφταναν τα 9,3 δισεκατομμύρια δολάρια στα τωρινά επίπεδα των 5,4 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Μιλάμε για μείωση σε ποσοστό 43% των εξαγωγών της ΕΕ. Ωστόσο η ΕΕ κατάφερε να αντισταθμίσει τις αρνητικές συνέπειες από το εμπάργκο μιας και οι εξαγωγές της προς τρίτες χώρες αυξήθηκαν κατά 4,8%.

Ο παρακάτω πίνακας αποτελεί την απεικόνιση σε εκατομμύρια ευρώ των ευρωπαϊκών εξαγωγών σε ενδοκοινοτικό επίπεδο αλλά και σε ευρω-ρωσικό επίπεδο, σε συγκεκριμένα προϊόντα. Όπως διαπιστώνουμε, υπάρχει θετικό πρόσημο στο εμπόριο μεταξύ των 28 κρατών - μελών της ΕΕ και αρνητικό πρόσημο στο εμπόριο με την Ρωσία. Βέβαια τα ποσοστά στο ενδοκοινοτικό εμπόριο δεν είναι σε θέση να υπερκαλύψουν τη διαφορά των εξαγωγών προς τη Ρωσία, όμως έχουν καταφέρει να περιορίσουν κάπως τη ζημιά. Επιπλέον, διαπιστώνουμε και

¹⁶Klapsis Antonis, *An Unholy Alliance*, Wilfried Martens Centre, 2015

ποια είναι τα προϊόντα εκείνα στα οποία η Ρωσία επέβαλε το εμπάργκο. Από εκεί που η Ρωσία σημείωνε υψηλή κατανάλωση, ξαφνικά βλέπουμε να έχουμε πτώση των τιμών από τριψηφίες σε μονοψήφια και διψήφια.

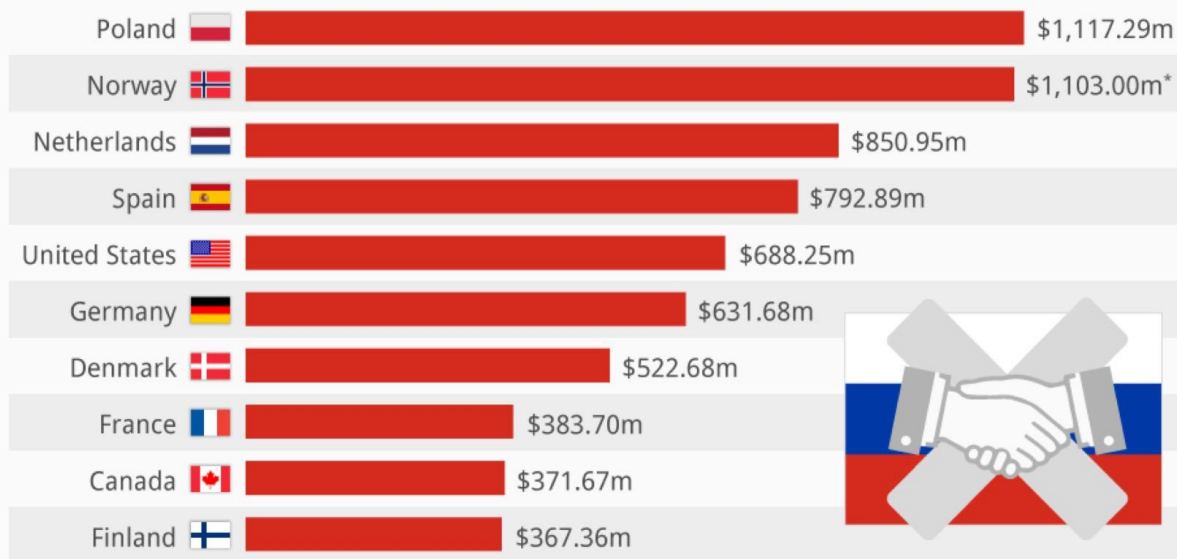
EU28 Agri-Food Exports in Values (million Euro)	Extra-EU28			Russian Federation		
	Aug13-May14	Aug14-May15	%	Aug13-May14	Aug14-May15	%
All agri-food products	100 786	105 605	+4.8 %	9 388	5 376	-42.7 %
Bovine meat (total)	1 110	1 362	+22.7 %	169	79	-53.3 %
Pig meat (total)	4 823	4 768	-1.1 %	799	37	-95.4 %
Poultry (total)	1 669	1 751	+4.9 %	107	35	-67.3 %
Butter	542	549	+1.3 %	142	2	-98.6 %
Cheese	3 234	2 757	-14.7 %	811	27	-96.7 %
Skimmed milk powder	1 472	1 403	-4.7 %	53	0	-100.0 %
Whole milk powder	1 401	1 045	-25.4 %	11	0	-100.0 %
Apples (fresh)	749	755	+0.8 %	239	25	-89.5 %
Pears (fresh)	329	194	-41.0 %	180	13	-92.8 %
Mandarins	265	209	-21.1 %	54	4	-92.6 %
Tomatoes	377	208	-44.8 %	216	24	-88.8 %

Πηγή: Eurostat

Όπως θα ήταν αναμενόμενο, οι συνέπειες από την επιβολή του Ρωσικού εμπάργκο είχαν και έχουν μεγαλύτερη επιρροή σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες σε σχέση με κάποιες άλλες. Πρώτη από όλες είναι η Πολωνία, ακολουθούν η Ολλανδία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Γαλλία και η Φινλανδία. Μία άλλη ευρωπαϊκή χώρα η οποία αν και δεν είναι μέλος της ΕΕ, αλλά επηρεάστηκε αρκετά από το ρωσικό εμπάργκο μιας και εξάγει μεγάλες ποσότητες αλιευτικών προϊόντων προς τη Ρωσία, είναι η Νορβηγία. Στο παρακάτω διάγραμμα είμαστε σε θέση να διακρίνουμε και να αποτυπώσουμε σε πόσα εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ έχουν υποστεί μείωση η εξαγωγές κατά τους πρώτους κιάους μήνες εφαρμογής του ρωσικού εμπάργκο:

The Countries Hardest Hit By Russia's Trade Ban

Value of sanctioned food exports to Russia by country (in million U.S. dollars)

* Seafood products only

Sources: The Wall Street Journal, Russian Federal Customs Service, International Trade Centre

statista

Πηγές: Statista: The Wall Street Journal, Russian Federal Customs Service, International Trade Center

Βέβαια εδώ ερχόμαστε να επισημάνουμε και να υπενθυμίσουμε ότι τα προβλήματα στο εμπόριο με τη Ρωσία δεν δημιουργήθηκαν ξαφνικά, εν μία νυκτί, εξαιτίας της Ουκρανικής κρίσης και με την επιβολή του ρωσικού εμπάργκο στις εισαγωγές από την Ευρώπη. Σε καμία των περιπτώσεων δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι εμπορικές σχέσεις που προϋπήρχαν ήταν άριστες, και η συνεργασία άψογη. Προβληματικές και κατά κύριο λόγο κράτος με κράτος (state to state) εμπορικές συναλλαγές με τη Ρωσία έχουν υπάρξει με πληθώρα ευρωπαϊκών κρατών για διάφορα προϊόντα, ακόμα και για τον τομέα της ενέργειας.

Στη Βουλγαρία για παράδειγμα, η Ρωσία προέβη σε πρόωρη διαπραγμάτευση των συμβολαίων για το εμπόριο φυσικού αερίου. Επίσης η Ρωσία είχε απειλήσει την Βουλγαρία στο παρελθόν ότι θα επιβάλλει δασμούς στην εισαγωγή του βουλγαρικού κρέατος. Προηγούμενα είχε και με τη Δανία όπου υπήρξαν διπλωματικές πιέσεις, αλλά και παρενόχληση ορισμένων δανέζικων εταιριών και ΜΚΟ. Διπλωματικές πιέσεις από τη Ρωσία έχει υποστεί και η Εσθονία, ενώ υπέστη κυβερνοεπιθέσεις και εμπάργκο στο εμπόριο και τις μεταφορές. Στη Φινλανδία επιβλήθηκαν ρωσικοί φόροι στις εξαγωγές ξυλείας, στη Γερμανία έχουν υπάρξει περικοπές στην τροφοδότηση πετρελαίου, στη Λετονία επέβαλε δασμούς που αφορούσαν το σιδηροδρομικό τομέα, αλλά επέβαλε και κυρώσεις στο εμπόριο κονσερβοποιημένης σαρδέλας. Ανάλογους

σιδηροδρομικούς δασμούς επέβαλε και στη Λιθουανία, ενώ η τελευταία υπέστη αποκλεισμό στο πετρέλαιο. Με την Ολλανδία έχει υπάρξει πληθώρα από διαμάχες για το εμπόριο λουλουδιών φρούτων και λαχανικών, ενώ και εκεί βλέπουμε επαναδιαπραγμάτευση των συμβολαίων για το φυσικό αέριο. Στην Πολωνία έχει επιβάλει εμπάργκο στο κρέας και τα λαχανικά, στη Σουηδία φόρους στην εξαγωγή ξυλείας ενώ διπλωματικές πιέσεις έχει υποστεί και το Ηνωμένο Βασίλειο καθώς επίσης και επανεξέταση των συμβολαίων με τις BP και Shell.¹⁷

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε και επαληθεύουμε ότι η Ρωσία προσπαθεί με κάθε τρόπο να ασκήσει πίεση στην Ευρώπη, όταν η τελευταία είτε αιτείται κάτι από εκείνη είτε την καταδικάζει για κάποια ενέργεια που τη βρίσκει αντικανονική με τις διεθνείς συνθήκες και το διεθνές δίκαιο. Η Ρωσία χρησιμοποιεί κατά καιρούς τα προσχήματα περί προδιαγραφών που τηρούνται ή δεν τηρούνται στα προϊόντα που εισάγει προκειμένου να μπορεί να έχει τον απόλυτο έλεγχο στο τι εισέρχεται στο εσωτερικό της. Το να επιθυμεί να προστατεύσει την εγχώρια παραγωγή ή από την άλλη να θέλει να έχει τον έλεγχο των τιμών στο εσωτερικό της, είναι κάτι κατανοητό, ωστόσο αντιτίθεται στις αρχές του ελεύθερου εμπορίου και των συναλλαγών, ενώ παράλληλα αντιτίθεται στις ιδέες και τις αρχές του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου που μόλις πρόσφατα έγινε μέλος. Για αυτό λοιπόν το λόγο, η ΕΕ στήριξε τη Ρωσία στην είσοδο της στον ΠΟΕ, διότι έτρεφε ελπίδες ότι θα μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα τα προβληματικά σημεία στο εμπόριο και τις οικονομικές συναλλαγές.

Λίγα δεδομένα ακόμα για τον τομέα της ενέργειας

Όπως έχουμε αναφερθεί σχεδόν από την αρχή, η ΕΕ εξαρτάται ενεργειακά σε μεγάλο βαθμό από τη Ρωσία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹⁸, το 2013, η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ από τη Ρωσία άγγιζε το 53% . Η Ρωσία εξάγει στην ΕΕ σε ποσοστά που φτάνουν στο 31% φυσικό αέριο, 26% κάρβουνο και 32% άλλα πετρελαικά προϊόντα. Ο γεωγραφικός παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο στο μέγεθος της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ, μιας και χώρες που βρίσκονται εγγύτερα της Ρωσικής Ομοσπονδίας όπως η Φιλανδία, η Βουλγαρία και τα κράτη της Βαλτικής (Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) αλλά και η Πολωνία, εξαρτώνται αμεσα και σχεδόν σε ποσοστό 100% από την ρωσική τροφοδότηση. Αντίθετα, χώρες όπως για παράδειγμα το Ηνωμένο Βασίλειο ή η Ισπανία έχουν πολλή μικρότερο βαθμό εξάρτησης από τη Ρωσία.

Αυτό που δεν πρέπει να εκλείψει της προσοχής μας, και να θυμόμαστε, είναι ότι το 70% των εξαγωγών της Ρωσίας προορίζεται για την ΕΕ. Όσο η ΕΕ έχει ανάγκη τα καύσιμα για την

¹⁷Mark Leonard & Nicu Popescu , “POLICY PAPER , A Power Audit of EU-Russia Relations”, European Council on Foreign Relations , 2007

¹⁸European Parliament “At a Glance March 2015 EU-Russia Relations – stuck together?”
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA\(2015\)551343_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/551343/EPRS_ATA(2015)551343_EN.pdf)

παραγωγή, την θέρμανση και την οικιακή κατανάλωση, άλλο τόσο οικονομικό όφελος λαμβάνει η Ρωσία ώστε να είναι σε θέση να χρηματοδοτεί και τον ετήσιο κρατικό προϋπολογισμό της. Η σχέση αυτή είναι καθαρά μια σχέση αλληλεξάρτησης, μόνο που η μία πλευρά εξαρτάται ενεργειακά και η άλλη οικονομικά.

Οι διαμάχες μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας που οδήγησαν στις κρίσεις του 2006, του 2009 και του 2014, έχουν αυξήσει την ευρωπαϊκή ανασφάλεια σχετικά με την αξιοπιστία της Ρωσίας ως προς την παροχή φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Η ανάγκη για διαφοροποίηση των εισαγωγών εκτός του ότι δεν αφήνει μία ολόκληρη ήπειρο εκτεθειμένη σε έναν παγωμένο χειμώνα και την καθιστά ικανή να εξακολουθεί να έχει σε λειτουργία τις βιομηχανικές μονάδες που εξαρτώνται από την καύση φυσικού αερίου ή πετρελαίου, της προσθέτει ένα ένα ακόμα σημαντικό δεδομένο στη διαπραγμάτευση σχετικά με την τιμή του φυσικού αερίου.

Η εξεύρεση άλλων παρόχων όπως έχουμε πει δεν είναι καθόλου μια εύκολη υπόθεση. Σε ό,τι έχει να κάνει με το πετρέλαιο, τα πράγματα εκεί ίσως είναι λιγότερο δύσκολα σε σχέση με το φυσικό αέριο. Η Αλγερία είναι μια επίφοβη λύση καθώς βρίσκεται σε μια περιοχή με πολλές διαταραχές που θέτουν σε κίνδυνο την ασφαλή μεταφορά του φυσικού αερίου. (Βλ. και το σχετικό πίνακα στα προηγούμενα) Στην περίπτωση του Αζερμπαϊτζάν, η προγραμματισμένη διαδρομή που θα ακολουθεί το φυσικό αέριο μέσω του αγωγού TANAP, δεν προβλέπεται να γίνεται εφικτή νωρίτερα από το 2020 και οι ποσότητες που θα μεταφερθούν δε, θα αρκετά περιορισμένες.

Η Νορβηγία, ούσα ο δεύτερος μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου στην ΕΕ, δεν μπορεί ούτε κατά διανοία να τροφοδοτήσει με ποσότητες τέτοιες που να είναι ικανές να αντικαταστήσουν το ρωσικό αέριο. Η άλλη λύση είναι να εισάγει η ΕΕ αέριο σε υγροποιημένη μορφή (LNG) από το Κατάρ και να το μεταφέρει με πλοία, μόνο που το πρόβλημα είναι ότι η λύση αυτή είναι αρκετά ακριβή, ενώ η περιοχή της Μέσης Ανατολής και δη της Συρίας, δεν είναι και η ασφαλέστερη. Επιπροσθέτως, το κόστος κατασκευής τερματικών με σκοπό την λειτουργία επαναεριοποίησης του φυσικού αερίου, είναι αρκετά υψηλό.

Η ΕΕ όμως αυτή τη στιγμή δηλώνει ότι βρίσκεται σε μεγαλύτερη εντιμότητα στο να ανταποκριθεί σε μια πιθανή ενεργειακή κρίση. Πρώτο και κυριότερο, ο αγωγός του Βορείου Ρεύματος που τέθηκε σε ισχύ το 2012, παρακάμπτει την Ουκρανία, ενώ τα κρατη μέλη έχουν αρχίσει να προνοούν για την κατασκευή ενδοκοινοτικών αγωγών και διαδρόμων ώστε να μεταφέρεται και να διαμοιράζεται το αέριο. Δεύτερον έχουν αρχίσει και φροντίζουν για την ολοένα και περισσότερο εξοικονόμηση και αποθήκευση φυσικού αερίου, ενώ πλέον πολλές χώρες έχουν επιλέξει να εμπλουτίσουν το ενεργειακό τους μείγμα, στρεφόμενες προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Υπάρχει και σχετικό ενδοκοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο που προβλέπει όλα τα παραπάνω και πρόκειται για την Ενεργειακή Στρατηγική 2020 που υπεγράφη το 2010. Το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας και της κάλυψης των ενεργειακών αναγκών είναι ένα φλέγον ζήτημα για το μέλλον της ολόκληρης της ευρωπαϊκής ηπείρου, όχι μόνο της ΕΕ.

Τον Οκτώβριο του 2014 πραγματοποιήθηκαν ορισμένες δοκιμές (stress tests) προκειμένου να διαπιστωθεί το πώς θα έπρεπε να δράσουν τα ευρωπαϊκά κράτη σε περίπτωση που επερχόταν μία διακοπή της ροής του αερίου από τη Ρωσία. Το συμπέρασμα στο οποίο

καταλήγουμε είναι, ότι εάν χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά τα αποθέματα, οι ποσότητες του υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), αλλά και με την υποστήριξη της Νορβηγίας, οι ελλείψεις θα μετριάζονταν μεν σε ικανοποιητικό βαθμό, όχι όμως για μεγάλο χρονικό διάστημα και φυσικά δεν θα έλυναν το ολοκληρωτικά το πρόβλημα.

Παρόλα αυτά, φαίνεται λοιπόν ότι η Ευρώπη, αυτή τη στιγμή έχει προετοιμαστεί πολύ καλύτερα συγκριτικά με το παρελθόν. Εντούτοις, σε μία πιθανή νέα ενεργειακή κρίση οι χώρες όπως η Βουλγαρία ή η Φιλανδία θα εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα ενεργειακής ανεπάρκειας και ανασφάλειας, λόγω της εγγύτητάς τους με τη Ρωσία.

Από την άλλη μεριά, όπως αναφερθήκαμε από το ξεκίνημα, η ΕΕ δεν είναι η μόνη που προσπαθεί να διαφοροποιηθεί. Η Ρωσία προσπαθεί να κάνει ένα άνοιγμα στην Ανατολική Ασία υπογράφοντας συμφωνία με την Ιαπωνία για την από κοινού κατασκευή τερματικού σταθμού υγροποιημένου φυσικού αερίου στα νησιά Σαχαλίν και στο Βλαδιβοστόκ ενώ, υπάρχουν συζητήσεις για πιθανή σύνδεση του Βλαδιβοστόκ με τα νησιά Σαχαλίν μέσω κάποιου αγωγού.

Επιπροσθέτως, η Ρωσία κατάφερε να υπογράψει μία συμφωνία διάρκειας ισχύος τριάντα χρόνων με την Κίνα, (να υπενθυμίσουμε ό,τι η Κίνα είναι ένας από τους μεγαλύτερους καταναλωτές ενέργειας στον κόσμο οπότε και έχει ανάγκη το φυσικό αέριο προκειμένου να στηρίξει την ογκώδη βιομηχανική και παραγωγική της δραστηριότητα) για τη μεταφορά τριάντα δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου ετησίως, ενώ προβλέπεται και η κατασκευή ενός σινορωσικού αγωγού που θα μεταφέρει το αέριο από τη Ρωσία στην Κίνα. Παρόλα αυτά, καμία από τις δυο επικείμενες συνεργασίες, τόσο με την Ιαπωνία όσο και με την Κίνα, δεν έχουν την δυναμική εκείνη ώστε να καταφέρουν να υποκαταστήσουν τις ποσότητες του φυσικού αερίου που εξάγονται προς τα ευρωπαϊκά κράτη.

Ωστόσο δεν είναι μόνο η Ευρώπη που τρέφει ανησυχίες για το μέλλον της ενεργειακής της ασφαλείας αλλά και η Ρωσία από την πλευρά της φαίνεται να έχει ανησυχήσει για την ασφαλή μετάβαση του προοριζόμενου προς τις ευρωπαϊκές χώρες φυσικού της αερίου. Καμία από τις δυο πλευρές, δεν επιθυμεί να μείνει εκτεθειμένη εξαιτίας μιας ακόμα διένεξης με την Ουκρανία όπως συνέβη το 2006 αλλά και το 2009.

Πρωτού μιλήσουμε για τα σενάρια και τις πιθανότητες που έχουν προκύψει από την Ουκρανική κρίση και έπειτα σχετικά με το κομμάτι των αγωγών, καλό θα ήταν να ρίξουμε μία ματιά στην παρακάτω εικόνα ώστε να διαπιστώσουμε πώς μεταφέρεται το αέριο στην ΕΕ από τη Ρωσία, μέσω ποιων αγωγών, ποιοι περνούν από το έδαφος της Ουκρανίας και ποιοι όχι, ποιοι είναι υποκατασκευή και ποιοι έμειναν τελικά μόνο στα σχέδια, αλλά και φυσικά ποιοι αγωγοί προέρχονται από τη Ρωσία και ποιοι όχι.

Πηγή: The Economist

Η λειτουργία του αγωγού Βορείου Ρεύματος (Nord Stream) που παρακάμπτει την Ουκρανία είναι η απτή απόδειξη ότι και οι δύο πλευρές δεν επιθυμούν καθε φορά που η Ουκρανία έχει μία διένεξη με τη Ρωσία να δημιουργείται κίνδυνος για την ενεργειακή ασφάλεια μιας ολόκληρης ηπείρου. Η δεύτερη κίνηση που υποδηλώνει την επιθυμία για παράκαμψη της Ουκρανίας, είναι ο σχεδιασμός του αγωγού του Νότιου Ρεύματος που θα δούμε στη συνέχεια.

Ήδη από το 2007, και μόλις έναν χρόνο μετά την ενεργειακή κρίση του 2006 (όπου τότε εξαιτίας της πρώτης σοβαρής διένεξης μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας, η μία κατηγορούσε την άλλη για παρακράτηση του φυσικού αερίου και για κλείσιμο της στρόφιγγας αντίστοιχα) η Ρωσική Gazprom υπέγραψε με την ιταλική εταιρία ENI συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού Νοτίου Ρεύματος (South Stream) όπου θα μεταφέρει με υποθαλάσσιο αγωγό αέριο στη Βουλγαρία (παρακάμπτοντας έτσι την εδαφική επικράτεια της Ουκρανίας) και από εκεί και έπειτα το αέριο θα μεταφέρεται στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη μέσω πικοίλων διακλαδώσεων και μαλιστα σε ορισμένες περιοχές αμφίδρομων ροών. Όσον αφορά την χωρητική του ικανότητα, ο αγωγός αυτός θα είναι σε θέση να μεταφέρει 63 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικό αέριο. Αρχικά υπήρξε σχεδιασμός για 33 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα αλλά εξαιτίας της δεύτερης ενεργειακής κρίσης που ξέσπασε το 2009, πάρθηκε η απόφαση να αυξηθεί η ικανότητα αυτή.

Κάπως έτσι, με τους δύο αγωγούς, το Βόρειο και το Νότιο καθώς και με τον αγωγό Yamal - Europe που διέρχεται από τη Λευκορωσία, η Ευρώπη θα εξασφάλιζε την ασφαλή

διέλευση του φυσικού αερίου χωρίς να χρειαστεί να περάσει καν από την Ουκρανία. Ωστόσο ο South Stream αργεί ακόμη να κατασκευαστεί και να τεθεί σε λειτουργία.

Μολαταύτα, τη δεδομένη αυτή στιγμή, δεν μπορούμε όμως να είμαστε απολύτως σίγουροι για το μέλλον των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ. Η αιτία αυτού είναι ότι, επειδή στην πιο πρόσφατη από όλες κρίση του 2014 στην Ουκρανία, η ΕΕ υπήρξε μία εκ των θερμότερων υποστηρικτών της Ουκρανικής πλευράς. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην είμαστε σε θέση να προβλέψουμε το τι αποφάσεις θα λάβει η ρωσική πλευρά. Εκεί που ποντάρουμε είναι καθαρά στο γεγονός ότι όσο η Ρωσία χρειάζεται το ευρωπαϊκό χρήμα, η Ευρώπη δεν έχει να φοβάται κανένα ενδεχόμενο για πιθανό κλείσιμο της στρόφιγγας. Ίσως και για αυτό η ΕΕ προσπάθησε μεν να υποστηρίξει την Ουκρανία, αλλά δεν το έκανε με τόσο μεγάλο σθένος, ενώ προσέγγισε το ζήτημα στο σύνολό του περισσότερο με πολιτικά και διπλωματικά μέσα. Η ΕΕ και ο υπόλοιπος κόσμος επεδίωξε να βάλει τη Ρωσία στο περιθώριο και να την απομονώσει πολιτικά παρά να στρέψει τα πυρά εναντίον της.

Από την ουκρανική σκοπιά, αυτή τη φορά, η ίδια η Ουκρανία έχοντας στο πλευρό της την ΕΕ, το να προσπαθήσει να παρακρατήσει ποσότητες αερίου που προορίζεται για την Ευρώπη, δεν θα ήταν καθόλου μια σφύρη κίνηση. Αν προχωρούσε σε μια τέτοιου είδους ενέργεια, θα έβρισκε τους Ευρωπαίους συμμάχους της απέναντί της, ενδεχομένως να βρισκόταν και εκείνη πολιτικά απομονωμένη, στο έλεος της ρωσικής επιρροής και ενός πιθανού φόβου για μία νέα πολιτική ή στρατιωτική εμπλοκή της Ρωσίας στο εσωτερικό της. Θα ήταν μία καθαρά ανώριμη στάση να βρεθεί αντιμέτωπη με τις ευρωπαϊκές χώρες που της έχουν σταθεί ως σύμμαχοί της. Από ο,τι φαίνεται η ΕΕ με το να σταθεί αρωγός στο πλευρό της Ουκρανίας, βοήθησε την τελευταία στο να «δέσει κατά κάποιο τρόπο τα χέρια της» από το να ασκήσει μια τέτοιου είδους πίεση στη Ρωσία.

Εντούτοις, η κατασκευή του αγωγού Νοτίου Ρεύματος, εκτός του ότι είναι σε αρχικό στάδιο ακόμα, δεν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει μια ομοιομορφία ως προς την ταχύτητα της κατασκευής των τμημάτων του αγωγού αυτού από τα κράτη τα οποία θα διέρχεται. Ενώ για παράδειγμα στην Αυστρία το έργο προχωράει με γρήγορους ρυθμούς, η Βουλγαρία που θα αποτελεί τον πρώτο σταθμό και θα είναι και ο άμεσος αποδέκτης και διαμετακομιστής δεν προχωρά με την κατασκευή. Επιπροσθέτως, κανείς δεν μπορεί να είναι σίγουρος αν τελικά θα υλοποιηθεί το έργο και αυτό διότι ενδεχομένως η Ρωσία να μην θέλει να ενισχύσει άλλο την συνεργασία με την ΕΕ που αυτή τη στιγμή είναι κάθε άλλο παρα φιλική απέναντί της.

Μία εφιαλτική υπόθεση θα ήταν αν η Ρωσία αποφάσιζε να τινάζει στον αέρα τα πάντα και να ματαιώσει οριστικά και αμετάκλητα την κατασκευή του αγωγού. Αυτό το σενάριο ίσως να μην απέχει και πολύ από την πραγματικότητα, αν σκεφτούμε ότι πρώτα από όλα ο South Stream είναι ένα έργο με υψηλό κόστος και δεύτερον και ίσως το σημαντικότερο όλων, η Ρωσική Ομοσπονδία να επιθυμεί να εξακολουθεί να ασκεί πιέσεις τόσο στην Ουκρανία όσο και στην Ευρώπη που στηρίζει την τελευταία. Εκείνο που εννοούμε, είναι ότι η Ρωσία, ίσως να θέλει κατά κάποιο τρόπο να συνεχίσει η ροή να περνά από το ουκρανικό έδαφος, ώστε να μπορεί να διαπραγματευτεί με την Ευρώπη με πολύ σκληρότερους όρους είτε εκείνοι έχουν να κάνουν με την τιμή είτε σχετίζονται με πληθώρα άλλων πολιτικών και στρατηγικών ζητημάτων.

Από την άλλη, χωρίς τον αγωγό και με φραγμένη τη διέλευση από τις ουκρανικές εκτάσεις, η Ευρώπη θα βρεθεί μπροστά σε μία βαθύτατη ενεργειακή κρίση και ίσως και τη σοβαρότερη, ενώ παράλληλα η Ρωσία θα έχει να υποστεί μία βαθύτατη οικονομική βλάβη. Αυτή τη στιγμή τρέφουμε την ελπίδα ότι δεν θα ματαιωθεί η κατασκευή του South Stream, μιας και οι δύο πλευρές έχουν να χάσουν πολλά περισσότερα από ό,τι θα κερδίσουν.

Επίλογος

Το έτος 2014 ήταν ένα έτος που άλλαξε ριζικά την αντίληψη που έχουμε γύρω από τις τις ευρω - ρωσικές σχέσεις. Όχι ότι αυτό δεν θα γινόταν κάποια στιγμή, αλλά ίσως κανείς δεν θα μπορούσε να προβλέψει τις τόσο ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις, τόσο στο εσωτερικό της Ουκρανίας, όσο στη στάση της Ρωσίας, όπως φυσικά και στη στάση των κρατών μελών της ΕΕ. Εκείνο που είναι δεδομένο είναι ότι η Ουκρανία βρίσκεται σε μια κρίσιμη για εκείνη, ιστορικά, πολιτικά, γεωγραφικά και ενεργειακά καμπή. Αυτή τη στιγμή η Ουκρανία καλείται να διαλέξει αν θα ανήκει στη Δύση και στους Ευρωπαϊκούς θεσμούς ή αν θα συνεχίσει να βρίσκεται στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας όπως πολλές άλλες χώρες οι οποίες αποτελούσαν κάποτε εδάφη της Σοβιετικής Ένωσης.

Στον αντίποδα, η Ευρώπη αυτή τη στιγμή δεν βρίσκεται και στην μεγαλύτερη ακμή της μιας και έχει να αντιμετωπίσει πολυάριθμα ζητήματα που την ταλανίζουν, όπως οι οικονομικές κρίσεις σε διαφορά κράτη μέλη (εκ των οποίων ένα είναι η Ελλάδα). Αρκετά πρόσφατα έχουμε την αναβίωση του φόβου της τρομοκρατίας έπειτα των τρομοκρατικών επιθέσεων που δέχτηκε το Παρίσι τον Ιανουάριο και τον Νοέμβριο του 2015 από Τζιχαντιστές τρομοκράτες. Οι προκλήσεις για τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις είναι αμέτρητες ενώ για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες που είναι και οι τελικοί αποδέκτες της εφαρμογής των ευρωπαϊκών πολιτικών, άπειρες.

Επιπλέον, η ΕΕ αυτή τη στιγμή δοκιμάζεται από μια βαθιά ανθρωπιστική κρίση, που δεν είναι άλλη από τα πολυάριθμα κύματα προσφύγων που καταφθάνουν καθημερινά στην Ευρώπη που προσπαθούν να γλιτώσουν από την πρωτοφανή ωμότητα του Ισλαμικού Κράτους. Μη ξεχνάμε την τρομοκρατική επίθεση που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι και στο σατυρικό περιοδικό Charlie Hebdo από φανατικούς ισλαμιστές – τζιχαντιστές και ξύπνησαν μνήμες 11^{ης} Σεπτεμβρίου όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και σε ολόκληρο το Δυτικό κόσμο.

Το Νοέμβριο του 2015 ο φόβος της τρομοκρατίας επέστρεψε κατόπιν του τρομοκρατικού χτυπήματος στο θέατρο Bataclan και στα γύρω σημεία στο κέντρο του Παρισιού, που είχε ως αποτέλεσμα πολυάριθμους νεκρούς και τραυματίες. Αν και είναι αρκετά νωρίς να προβούμε σε οποιοδήποτε συμπέρασμα, ο αγώνας κατά του ισλαμικού κράτους και της τρομοκρατίας ίσως να αλλάξει κατά πολύ τον τρόπο δράσης, αν όχι σε ολοκληρη την Ευρώπη, σίγουρα σε πολλά κράτη. Ήδη από τις πρώτες ώρες του τρομοκρατικού χτυπήματος, η Γαλλία, η Γερμανία και το Βέλγιο έσπευσαν να κλείσουν τα σύνορά τους.

Αν δουμε στο σύνολο τις προκλήσεις στις οποίες καλείται να ανταπεξέλθει η Γηραιά Ήπειρος, ίσως να καταλάβουμε ότι δεν είναι αυτή τη στιγμή βέβαιο το κατά πόσο η τελευταία

θα «ασχοληθεί» περαιτέρω με την Ουκρανία. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε κατά πόσο η ΕΕ δύναται να στηρίξει την Ουκρανία με τη δυναμική που είχε κατά τις προηγούμενες δεκαετίες.

Από ό,τι φαίνεται, η πολιτική αλλά και η οικονομική ισχύς της ΕΕ αυτούς τους καιρούς είναι αρκετά εξασθενημένη. Αυτό που μας έδωσε η Ουκρανική κρίση είναι ότι πρώτα από όλα υπάρχει μία χώρα με πάρα πολλές και σοβαρές δυσκολίες, προβλήματα και διαταραχές στο εσωτερικό της, η οποία ακροβατεί ανάμεσα στην Δύση, η οποία αυτή τη στιγμή βρίσκεται σε μία μεγάλη δοκιμασία και που χρειάζεται να ανασυνταχθεί και ενδεχομένως να ξανασυστηθεί στο διεθνές γίγνεσθαι και από την άλλη βλέπουμε τη Ρωσία, η οποία αν και έχει και εκείνη σοβαρά προβλήματα, όπως μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, υποτίμηση του εθνικού της νομίσματος, δημοκρατικό έλλειμμα σε πολλές εκφάνσεις της πολιτικής της σκηνής, μοιάζει να προσπαθεί να παλινοστήσει την παλιά ηγεμονική της ισχύ και αίγλη. Ήδη βλέπουμε μία Ρωσία που πλέον εμπλέκεται πιο ενεργά από ποτέ στη διεθνή πολιτική ενώ δε διστάζει να αναλαμβάνει ακόμα και στρατιωτική δράση όταν νιωθει ότι θίγονται τα συμφεροντά της ή όταν νιώθει κάπου ότι θα μπορέσει να δημιουργήσει καινούρια συμφέροντα.

Αυτή τη στιγμή είναι έκδηλη η αντίθεση της Ρωσίας με την ΕΕ αλλά και τις ΗΠΑ που έχουν επιλέξει να έχουν ως προτεραιότητες περισσότερο εσωτερικά τους ζητήματα παρά εξωτερικά όπως είχαμε συνηθίσει κατά τα προηγούμενα χρόνια. Ίσως το οικονομικό και πολιτικό κόστος της διεξαγωγής ενός πολέμου να είναι αρκετά ικανό να προωθήσει τις διπλωματικές και ειρηνικές μεθόδους επίλυσης μιας σύγκρουσης ή ενός προβλήματος. Όποιες στρατιωτικές επεμβάσεις γίνονται αυτό τον καιρό γίνονται μεμονωμένα με την πρωτοβουλία κάποιων χωρών και όχι στο σύνολο της ΕΕ. Η Ρωσία του σήμερα δεν θυμίζει σε τίποτα τη Ρωσία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αλλά η ανάμειξη και η επεμβατικότητά της έχει αρχίσει να ξυπνάει μνήμες από τον καιρό του Ψυχρού Πολέμου.

Σε ό,τι όμως έχει να κάνει με το εμπόριο και την ενέργεια μεταξύ Ρωσίας και Ευρώπης, τι και αν η κάθε μία πλευρά προσπαθεί να απεξαρτηθεί από την άλλη, αυτό δεν θα μπορέσει να το πραγματοποιήσει τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον. Παρά τις ευρωπαϊκές κυρώσεις και το ρωσικό εμπάργκο αισιοδοξούμε ότι το εμπόριο θα αποκατασταθεί πλήρως και θα είναι ξανά η κινητήριος δύναμη που φέρνει πιο κοντά τους λαούς στη συνεργασία, την ανάπτυξη και την ευημερία.

Πηγές- Βιβλιογραφία

Βιβλία:

Baranovsky Vladimir, *Russia and Europe the Emerging Security Agenda*, Sipri Oxford University Press, 1997

Isakova Irina, *Russian Governance in the twenty-first century*, London, New York, Frank Class, 2005

Mikhail A. Molchanov, *Political Culture and National Identity in Russian – Ukrainian Relations*, Texas, Ath. M. University Press College Station, 2002

Taras Kuzio, *Ukrainian Security Policy*, Washington DC, The center for strategic and international studies, 1995

Zbigniew Brzezinski, *Η μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 1997

Henry Trofimenko, *Russian Interests and the current crisis in Russia*, Ashgate, 1999

Gabriel Gorodesky, *Russia between east and west*, London, Portland, Frank Cass, 2003

Klapisis Antonios, *An Unholy Alliance*, Wilfried Martens Center, 2015

Norman Witzleb, Alfonso Martinez Arranz, Pascaline, *The European Union and Global Engagement, Institutions, Policies, and Challenges*, Winand, Cheltenham, UK, Northampton MA, USA, 2015

Άρθρα:

Paul Amanda, “Crimea one year after Russian annexation”, *European Policy Centre, Brussels, Belgium*, 24 March 2015

http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_5432_crimea_one_year_after_russian_annexation.pdf
f προσπελάστηκε 17/11/2015

Stefan Bouzarovski, Michael Bradshaw, Alexander Wochinik, “Making territory through infrastructure: The governance of natural gas transit in Europe”, *Geoforum, August 2015 Vol. 64 pages 217-228* <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0016718515001712>
προσπελάστηκε 17/11/2015

Hiski Haukkala, “From Cooperative to Contested Europe? Conflict in Ukraine as a Culmination of a long- term Crisis in EU-Russia Relations,” *Journal of Contemporary European Studies*, Routledge, 2015

Maxine David & Tatiana Romanova, “Modernization in EU-Russian Relations: Past, Present and Future,” *European Politics and Society*, Routledge, 2015

Maria Flouri, Harikleia Karakosta, Charikleia Kladouchou, John Psarras, “How does a natural gas supply interruption affect the EU gas security?” *A Monte Carlo Simulation, Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 2015

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032114010818> προσπελάστηκε 17/11/2015

Ιστοσελίδες:

EU sanctions against Russia over Ukraine crisis, http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm προσπελάστηκε 17/11/2015

European Commission, Trade, Countries and Regions Russia

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=827> προσπελάστηκε 17/11/2015